

דוח מת"ת

קווים מנחים לאסדרת מחקר בבתי ספר ברשויות נבחרות בעולם

تقرير معلومات داعمة للتخطيط: خطوات موجّهة لتنظيم
البحث في المدارس في سلطات مختارة حول العالم

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

מחברת: ליאת צבירן
דצמבר 2020

[לשכת המדען הראשי במשרד החינוך](#) פנתה אל [היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך](#), בבקשה לבחון מהם הקווים המנחים ותהליכי האסדרה (רגולציה) לביצוע מחקר בתוך בתי ספר במדינות שונות.

דוח מת"ת (מידע תומך תכנון) נועד להשיב על שאלות ממוקדות בסוגיות אקטואליות של צוותים להתוויית מדיניות. התוצר הוא מסמך ממוקד, בהיר ומותאם אישית לצורכי הגוף המזמין. דוח מת"ת סוקר ספרות מחקר עדכנית וכן מדיניות חינוך. הסקירה נעשית בהתאם לנושא הנדון והיא מכנה את הקוראים והקוראות להרחבות.

על הפקת דוחות מת"ת אמון צוות היוזמה:
ד"ר תמי חלמיש אייזנמן: מנהלת;
ד"ר עדו ליטמנוביץ ושירה זיוון: עורכי הסדרה;
מוריה יזרעאלב: עורכת הפרסומים;
אמונה כרמל: מעצבת ועורכת גרפית;
אילה ולודבסקי-יובל: אחראית על הנגשת חומרים וידע ארגוני.

בכל שימוש במסמך זה או ציטוט ממנו יש לאזכר את המקור כדלקמן: צבירן, ל' (2020). **קווים מנחים לאסדרת מחקר בבתי ספר ברשויות נבחרות בעולם**. ירושלים: יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.

תהליך הכתיבה של דוחות מת"ת כולל ליווי אורך של חוקר או חוקרת מלווה, לצד התייעצות עם חוקרות, חוקרים, נשות שטח ואנשי שטח; זאת לצורך כתיבת דוח מקיף המותאם לשדה החינוך בישראל והולם את צורכי הגוף המזמין. רבות מן ההערות שקיבלנו הוטמעו בדוח זה. הערות כלליות על הדוח או כאלו העומדות בפני עצמן שולבו בנספח חוות הדעת.

תודה לכל מי שסייעו בהכוונות, הערות, הארות ומתן חוות הדעת (לפי סדר אלפביתי):
רוני אמיתי | מנהל תחום רגולציה על המחקרים, לשכת המדען הראשי, משרד החינוך;
ד"ר איריס בן-דוד הדר | מרצה בכירה בבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר-אילן;
ד"ר שלמה גולדמן | מנהל תחום מחקרים וניסויים חינוכיים, לשכת המדען הראשי, משרד החינוך;
קרן דביר | מחקר, פיתוח, הערכה ומדידה.

תודה לכל מי שסייעו למחברת במענה על שאלות והבהרות על אופן תהליכי האסדרה בארצם:
קית' גודין | עוזר לסגן שר החינוך, קולומביה הבריטית, קנדה;
ג'רמי היגס | מנהל תחום אנליזה בחינוך באגף ממשל ואנליזה במשרד החינוך, קולומביה הבריטית, קנדה;
ד"ר רוברט סטיבנס | מנהל תחום המחקר במשרד החינוך, מדינת ניו סאות' ויילס, אוסטרליה;
אנה מריה קראוט | אנליסטית מחקר בכירה במשרד המחקר והערכה, סארי, קולומביה הבריטית, קנדה;
ד"ר ג'ואל רוסט | חוקר בכיר ברשות הסטנדרטים, ניו סאות' ויילס, אוסטרליה.

מחקרים בבתי הספר נועדו לסייע בהבנת האתגרים העומדים לפתחה של מערכת החינוך, ובהם נכללים סקרים לתלמידים ולצוותי ההוראה, בחינות ידע חיצוניות, מחקרי הערכה לבחינת תוכניות חינוכיות ולעיתים אף מחקרי אורך לבחינת תופעות חברתיות ואחרות. מחקרים אלו מבוצעים על ידי אנשי אקדמיה, אנשי פיתוח תוכניות חינוכיות, מורים הבוחנים את עבודתם, גורמי חברה אזרחית ועוד. כלי המחקר המשמשים את החוקרים מגוונים אף הם וכוללים שאלונים, ראיונות, מבחנים, תצפיות, צילומים והקלטות.

ביצוע מחקר בבתי ספר מעלה שאלות של אתיקה, ביטחון ותועלת. העובדה כי אוכלוסיית התלמידים היא צעירה (התלמידים מוגדרים קטינים על פי חוק) והעובדה כי בית הספר מחויב בראש ובראשונה למטרות לימוד וחינוך, מחדדת את הצורך בהגנה על זכויותיהם, שמירה על פרטיותם ויצירת נהלים מגינים, ובכפוף לכך התייחסות לאפשרות לדלות מידע חשוב ורלוונטי.

בין שמירה על צנעת הפרט לבין עיקרון חופש המידע יש מתח מובנה. במדינות מסוימות מקבל ערך ההגנה על הפרט משקל רב, העולה אף לעיתים על הצורך בהשגת מידע חדש. לעומתן, במדינות אחרות המדיניות כלפי מחקר היא מתירנית יותר.

בישראל אמונה לשכת המדען הראשי במשרד החינוך על כלל תהליכי הפיקוח והאסדרה על המחקר במוסדות החינוך. הדוח שלהלן נכתב כחלק מתהליכי בחינה, עדכון וריענון מתווה המדיניות הקיים, והוא נועד לשפוך אור על האופן שבו מתמודדות רשויות נבחרות עם סוגיית אסדרת המחקר בבתי ספר. במבוא יסקור הדוח את דרישות הסף לפעילות המחקר, את המדיניות הנסקרות בדוח ואת מגבלות ההשוואה ביניהן. בהמשך יפרט הדוח את סוגיות המפתח שייבחנו לאורכו, אשר נבחרו בשיתוף עם לשכת המדען הראשי - ההסכמה לביצוע המחקר וההשתתפות בו, הגנת הפרטיות, איסוף המידע המוקלט או המצולם, מחקרי פעולה ומתן התמריצים למעורבים במחקר.

المقدمة

تهدف الأبحاث في المدارس إلى المساعدة على فهم التحدّيات التي تواجه الجهاز التربوي، وهي تشمل استطلاعات التي تُجرى للطلاب ولطواقم التدريس، امتحانات معرفة خارجية، أبحاث تقييم لغرض اختبار البرامج التربوية، وأحياناً أيضاً أبحاثاً لاختبار الظواهر الاجتماعية والظواهر الأخرى المختلفة. يتم إجراء هذه الأبحاث من قبل مختصين أكاديميين، مختصين في تطوير البرامج التربوية، معلمين يختبرون عملهم، جهات المجتمع المدني وغيرها. أدوات البحث التي يستخدمها الباحثون متنوعة هي أيضاً وتشمل استبيانات، مقابلات، امتحانات، مشاهدات، تصويرات وتسجيلات.

إجراء الأبحاث في المدارس يطرح الكثير من الأسئلة من حيث الأخلاقيات، الأمن والجدوى. حقيقة كون الطلاب صغار السن (الطلاب معرّفون على أنهم قاصرون بموجب القانون)، وأن المدرسة تلتزم أولاً بتحقيق الأهداف التعليمية والتربوية، تؤكدان على ضرورة حماية حقوقهم، الحفاظ على خصوصيتهم وتحديد أنظمة ملائمة لذلك، وبالتالي الأخذ بعين الاعتبار إمكانية استخراج معلومات مهمة وذات صلة.

هناك توتر بنبوي ما بين الحفاظ على خصوصية الفرد ومبدأ حرية المعلومات. في بعض الدول، هناك وزن كبير لقيمة حماية الفرد، وهو يتفوق أحياناً على الحاجة إلى الحصول على معلومات جديدة. بالمقابل، سياسة بعض الدول الأخرى بالنسبة للأبحاث هي أكثر تساهلاً.

في إسرائيل، دائرة العالم الرئيسي في وزارة التربية والتعليم مسؤولة عن كل عملية الإشراف وتنظيم الأبحاث في المؤسسات التربوية. كُتب هذا التقرير كجزء من سيرورات الاختبار، التحديث وتنشيط نهج السياسة القائم، وهو يهدف إلى إلقاء الضوء على الطريقة التي تتعامل فيها السلطات المختارة مع قضية تنظيم الأبحاث في المدارس. في المقدمة، يستعرض التقرير متطلبات الحد الأدنى لنشاط البحث، الدول المشمولة ضمن التقرير وقيود المقارنة فيما بينها. ومن ثمّ يفضّل التقرير القضايا المركزية التي يتطرق إليها، والبيت تم اختيارها بالتعاون مع دائرة العالم الرئيسي - الموافقة على إجراء البحث والمشاركة فيه، حماية الخصوصية، جمع المعلومات المسجلة أو المصورة، أبحاث العمل ومنح حوافز للمشاركين في البحث.

תוכן עניינים

1. מבוא	6
1.1 נושאי הדוח והרשויות הנסקרות בו.....	6
1.2 דרישות סף לפעילות מחקר.....	7
סוגיות מפתח באסדרת מחקר במוסדות חינוך	
2. הסכמה לעריכת מחקר בבתי ספר ולהשתתפות במחקר	9
2.1 גורמים המאשרים את קיום המחקר או את ההשתתפות בו.....	9
2.2 אופי ההסכמה.....	12
2.3 המידע הנדרש להסכמה.....	15
2.4 הסתייגויות הרגולטור להסכמה.....	18
3. הגנת הפרטיות	21
3.1 הנחיות והגבלות כלליות בנושא הגנת הפרטיות.....	21
3.2 הגנת הפרטיות בהתייחס לאיסוף נתונים חדש.....	23
3.3 הגנת הפרטיות בשימוש במידע קיים.....	24
3.4 חובת הדיווח - החרגות לשמירה על פרטיות המשתתפים.....	24
4. איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט	25
4.1 התייחסות כללית.....	26
4.2 יידוע והסכמה.....	27
4.3 הגנת הפרטיות.....	27
4.4 אופן ניתוח המידע והשימוש בו.....	28
4.5 התנהלות לגבי תלמידים שאינם משתתפים במחקר.....	28
5. תמריצים	29
5.1 תמריץ חיובי.....	29
5.2 תמריץ שלילי.....	30
6. מחקרי פעולה	31
מקורות	33
נספחים	37
נספח 1: רקע על הרשויות שנבחרו.....	37
נספח 2: דוגמות, תבניות ומסמכים.....	41
נספח 3: חוות דעת מקצועיות.....	43

1. מבוא

1.1 נושאי הדוח והרשויות הנסקרות בו

קיומם של מחקרים בבתי ספר מעלה שאלות וסוגיות אתיות ורגולטיביות שונות. הפרק הראשון של דוח זה מציג הגדרות שונות למושג "מחקר חינוכי בבתי ספר" ובהמשך ייבחן היחס לחמש סוגיות מפתח בחמש רשויות בעולם.¹

הסוגיות הנבחנו בהמשך הדוח: ההסכמה לקיום פעילות המחקר וההשתתפות בה (פרק 2), הגנת הפרטיות (פרק 3), איסוף מידע מוקלט ומצולם (פרק 4), תמריצים (פרק 5) וביצוע מחקרי פעולה (פרק 6).

הדוח סוקר את קווי המדיניות לאסדרת המחקר בבתי הספר של חמש רשויות: מדינת ניו סאות' ויילס ומדינת קווינסלנד באוסטרליה, מחוז בתי הספר בעיר ניו יורק במדינת ניו יורק בארצות הברית, מחוז בתי הספר סארי בפרובינציית קולומביה הבריטית ומחוז בית הספר קלגרי בפרובינציית אלברטה בקנדה (ראו לוח 1).

לוח 1: הסוגיות הנסקרות בדוח לפי חמש הרשויות הנבחרות

הרשות	אוסטרליה		ארה"ב	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה
סוג הרשות	מדינה	מדינה	מחוז	מחוז	מחוז

סוגיות נבחרות לבחינה:

הסכמה לביצוע המחקר ולהשתתפות בו	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות
הגנת הפרטיות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות
איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות	יש התייחסות
ביצוע מחקרי פעולה	יש התייחסות	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	יש התייחסות	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	יש התייחסות
תמריצים	יש התייחסות	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	יש התייחסות	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	יש התייחסות

הרשויות הנסקרות בדוח נבחרו לפי בקשת לשכת המדען הראשי, לפי מידע זמין באנגלית על הקווים המנחים לאסדרה והאפשרות להדגים את הנושא ברמת השלטון המרכזי והשלטון המקומי. רקע רלוונטי נוסף על כל האחת מן הרשויות מופיע בנספח 1.

המידע ההשוואתי המוצג בדוח מוגבל למידע גלוי אשר נסקר לטובת הפעילות הנוכחית, וכן מידע שהתקבל מבעלי תפקידים רלוונטיים ברשויות. היעדר מידע לגבי מדינה בקטגוריה זו או אחרת אינו מצביע בהכרח על כך שהנושא אינו מקבל ביטוי בה, אלא כי לא נסקר או נמצא מידע בנושא במסגרת העבודה על מסמך זה.

1.2 דרישות סף לפעילות מחקר

בחינת מסמכי מדיניות מעלה כי רשויות ומדינות שונות מגדירות דרישות סף דומות למחקר, אם כי קיימים הבדלים בדיוקים ובהתאמות של דרישות אלה ברשויות השונות. להלן קריטריונים מרכזיים המשמשים דרישות סף לפעילות מחקר בבתי ספר, שנמצאה להן עדות רוחבית ברשויות שנסקרו:

לוח 2: דרישות סף לביצוע מחקר בבתי הספר לפי הרשויות הנבחרות

קנדה	ארה"ב	אוסטרליה		הרשות	
		ניו יורק	קווינסלנד		ניו סאות' ויילס
קלגרי, אלברטה	סארי, קולומביה הבריטית	ניו יורק	קווינסלנד	ניו סאות' ויילס	הרשות
מחוז	מחוז	מחוז	מדינה	מדינה	סוג הרשות
+	קריטריונים בנושא נכללים בבחינת הצעת המחקר	+	+	קריטריונים בנושא נכללים בבחינת הצעת המחקר	מחקר מבוצע אם אינו מסיח מתהליך החינוך
+	+	+	+	+	ממצאי המחקר יועילו למשתתפים או למערכת החינוך
נדרש אישור ועדת אתיקה	+	+	+	+	הפעילות תואמת סטנדרטים מקובלים של אתיקה מחקרית
הגדרת "פעילות מחקר" מבוססת על הצהרת ההתנהלות האתית במחקר בבני אדם. לפעילות נדרש אישור של ועדת אתיקה	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	הקווים המנחים למחקר מגלמים בתוכם רבות מהתקנות הפדרליות העוסקות במחקר בבני אדם	+	+	הפעילות תואמת את הנחיות המחקר בבני אדם

מלוח זה עולה כי כדרישת סף מקדמית לפעילות מחקר בקווינסלנד, בניו יורק ובקלגרי, ובמסגרת בחינת הצעת המחקר בניו סאות' ויילס ובסארי, הרשויות בוחנות אם ובאיזו מידה עשויה הפעילות להסיח מתהליך החינוך (מבחינת רווחת התלמידים, משאבים נדרשים כגון זמן וכוח אדם, תקופת המחקר ועוד). נוסף על כך, בכלל הרשויות נמצאה דרישה כי המחקר יהיה מכוון להועיל למשתתפים בו ולמערכת החינוך, ויתנהל בהתאם לסטנדרטים מקובלים במחקר (כדרישה כללית בניו סאות' ויילס, בקווינסלנד, בניו יורק ובסארי, וכדרישה לאישור ועדת אתיקה בקלגרי). מעבר לכך, בניו סאות' ויילס ובקווינסלנד נדרש כי הפעילות תתנהל בהתאם להנחיות המחקר בבני אדם. בניו יורק הקווים המנחים למחקר מגלמים בתוכם רבות מהתקנות הפדרליות העוסקות במחקר בבני אדם, ובקלגרי הגדרת "פעילות מחקר" מבוססת על הצהרת ההתנהלות האתית במחקר בבני אדם.

להלן פירוט לגבי תנאי הסף במדינות השונות:

- מחלקת החינוך במחוז בתי הספר של **מדינת ניו יורק** מגדירה מחקר בתור פעילות איסוף מידע אשר נועדה לבחון או ליצור השערה או השערות על מנת לייצר ממצאים כלליים. פעילות המחקר צריכה להיות בעלת פוטנציאל להיטיב עם תלמידים, מערכת בתי הספר או תחום המחקר החינוכי, ותתבצע אם אינה מפריעה לעבודתם של התלמידים או של סגל ההוראה. הקווים המנחים לניהול המחקר מגלמים רבות מהתקנות הפדרליות הנוגעות לעריכת מחקר בבני אדם (The New York City Department of Education, 2019c).

● מחוז קלגרי באלברטה שבקנדה מציין, באופן דומה, כי פעילות המחקר מחויבת להיטיב עם התלמידים, סגל בתי הספר וועד החינוך במחוז. נוסף על כך מצוין ברשות זו כי המחויבות הראשונה של בתי הספר היא לחינוכם של התלמידים ולכן כל פעילות מחקר תתבצע בתנאי שאינה פוגעת בתוכניות הלימוד ובשלומות (well-being) התלמידים. במחוז זה הגדרתה של פעילות מחקר מבוססת על ההצהרה להתנהלות אתית במסגרת מחקר בבני אדם (Tri-Council Policy Statement: Ethical Conduct for Research Involving Humans) (TCPS2)) ונדרש לקבל את אישורה של ועדת האתיקה לפני הגשה של הצעת מחקר לאישור (Calgary Board of Education, 2019a, 2019c).

● במחוז בתי הספר סארי בקולומביה הבריטית שבקנדה המדיניות דומה. המחוז מגדיר מחקר כחקר מבוסס נתונים, תוך כדי שימוש במתודולוגיות מוקפדות (rigorous), אובייקטיביות ושיטתיות על מנת ליצור מידע תקף ואמין. לטובת מחקר מסוג זה יש להגדיר מערך מחקר ותהליכים שיטתיים. כמו כן יש לפעול ללא הטיה, להשתמש בשיטות מחקר ההולמות את השאלות הנחקרות ולהציג פרשנות התואמת את הממצאים. קריטריונים הנכללים בבחינת בקשת המחקר על ידי המחוז מתייחסים בין השאר להיקף זמן הלימוד ומעורבות סגל ההוראה בפעילות, וכן לתקופה שבה מיועד המחקר להיערך (בדגש על רגישות של תקופות עמוסות, כגון סיום שנה ותקופת בחינות או הערכה). המחוז תומך בפרקטיקה המיועדת באמצעות ראיות, ומעריך את הפקתו של מידע חדש באמצעות פעילויות מחקר לטובת שיפור הוראה ולמידה ותרומה לשיפור תוצאות תהליך החינוך עבור תלמידים (Surrey School District, 2012e).

● במדינת קווינסלנד שבאוסטרליה מצוין בקווים המנחים לחוקרים כי פעילות המחקר המערבת תלמידים צריכה להתבצע לטובתם, וכי כל מחקר המערב אותם מחויב לדאוג לשלומותם (well-being) הרגשית והפסיכולוגית וכן לביטחונם בכל רגע נתון (Queensland Government, n.d.a). הרגולטור בוחן את הצעת המחקר כדי לוודא שתלמידים מוגנים מפגיעה אפשרית מהמחקר, שנושא הגנת הפרטיות מקבל משקל רב, שפעילות המחקר אינה משפיעה על למידת התלמידים, שהמחקר מועיל לבתי הספר ולמחלקת החינוך ושתוצאות מהימנות מושגות וזמינות לשימוש מחלקת החינוך (Queensland Government, 2018a). נוסף על כך, בקווינסלנד רואים ערך בהשקעה ובהשתתפות במחקר איכותני. החוקרים במדינה זו מחויבים להראות כי המחקר תואם את ההצהרה הלאומית להתנהלות אתית במחקר בבני אדם (Queensland Government, n.d.c).

● בניו סאות' ויילס מחקר מוגדר כיצירת ידע חדש או שימוש בידע קיים בדרכים חדשות, יצירתיות ושיטתיות, כדי ליצור תבניות ידע והמשגה חדשות. במדינה זו יש עניין לקדם מחקר איכותני, ונבחנים בה העלויות והתועלות הצפויות מקיום המחקר. פעילות המחקר במדינה צריכה להתבצע בהתאם להנחיות אתיקה בפעילות מחקר בבני אדם (National statement on ethical conduct in human research) (NSW Government – Department of Education, 2019).

סוגיות מפתח באסדרת מחקר במוסדות חינוך

בחלק זה יובאו חמש הסוגיות שנבחרו לבחינה. בעבור כל אחת מן הסוגיות יוצגו עיקרי המידע המשווה בין המדינות ולאחר מכן ייבחנו הפרטים וההבדלים.

2. הסכמה לעריכת מחקר בבתי ספר ולהשתתפות במחקר

אופיו של תהליך ההסכמה לעריכת מחקר בבתי ספר עשוי להשתנות ממדינה למדינה, ואף באותה מדינה. זאת כתלות במאפיינים שונים, כגון סוג המחקר והזרם החינוכי שבו הוא מתבצע. בחלק זה נדון בנושא ההסכמה לפי הגורמים הנדרשים להסכמה, אופי ההסכמה, והמידע הנדרש לצורך קבלת ההסכמה.

2.1 גורמים המאשרים את קיום המחקר או את ההשתתפות בו

ככלל, קיום פעילות מחקר בבתי ספר עשוי להיות מותנה בהסכמתם של כמה גורמים יחד. ברשויות השונות קיים תהליך היררכי סדור לפניה ולאישור הפעילות, שהתקדמות בו מותנה בהסכמת הגורמים בסדר ההיררכי. לדוגמה, הגורם הרגולטורי, מנהל או מנהלת בית הספר, משתתפי המחקר והוריהם.²

לוח 3: הגורמים המעורבים בהסכמה לביצוע המחקר או השתתפות בו³

רשות	משרד החינוך במדינה או במחוז שנבדקו	גורם האחראי על חינוך בשלטון המקומי	הנהגת בית ספר ⁴	צוות בית הספר או מורים	משתתפי המחקר והוריהם	אחר
ניו סאות' ויילס	כן	לא	מנהל או מנהלת בית הספר	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	כן	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו
קווינסלנד	אם המחקר רגיש או רחב היקף	אם המחקר אינו רגיש ומוגבל לכמה בתי ספר במחוז מסוים. ניתן לפנות לאישור מנהל מחוזי	מנהל או מנהלת בית הספר (גורם ראשון לפניה אם המחקר אינו נכלל בקריטריונים המצוינים לאישור הרגולטור הלאומי או הרשות המקומית)	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	כן	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו

2 השימוש במונח "הורים" מתייחס להורי התלמידים, לאפוטרופוס או למבוגר אחראי אחר.

3 המידע בסעיף זה מבוסס על מידע שנסקר לטובת הדוח הנוכחי, כמפורט בסעיף מקורות המידע. בפרט נעשה שימוש במקורות הבאים:

ניו סאות' ויילס: NSW Education Standards Authority, 2019;

קווינסלנד: Queensland Government, n.d.a;

ניו יורק: The New York City Department of Education, 2019b, 2019c;

קלגרי: Calgary Board of Education, 2019a, 2019c;

סארי: Surrey school district, 2012b.

4 סימון אפשרות זו מתייחס לפעילויות איסוף מידע חדש בבית הספר, בניגוד לפעילויות המסתמכות על מידע קיים.

רשות	משרד החינוך במחוז או במחוז שנבדקו	גורם האחראי על חינוך בשלטון המקומי	הנהגת בית ספר ⁴	צוות בית הספר או מורים	משתתפי המחקר והוריהם	אחר
ניו יורק	לא	כן	מנהל או מנהלת בית הספר	אם נדרשת מעורבותם	כן	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו
קלגרי	לא	כן	מנהל או מנהלת בית הספר	כן	הורים ותלמידים	אישור ועדת אתיקה כתנאי מקדים להגשת לבקשה למחקר
סארי	אם המחקר כולל איסוף מידע הנוגע לניהול ולמימון בתי ספר	כן	מפקח או מוסמך לנושא ⁵ , מנהל או מנהלת בית הספר	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	כן	ועדת אתיקה במידת הצורך

מלוח 3 עולה כי ברוב המקרים נדרשת בחינה מקדימה של רגולטור לאומי או גורם מוסמך מטעם הרשות המקומית להצעת מחקר הנוגעת לפעילות בבית הספר. אם גורמים אלו מאשרים את הצעת המחקר, יכולים החוקרים ברשויות השונות לפנות להנהלת בית הספר (ברוב המקרים למנהל או מנהלת המוסד) ולבקש את אישורם לערוך את הפעילות בין כותלי בית הספר. בניו יורק ובקלגרי מצוין כי אם הנהגת בית הספר אישרה את קיום הפעילות, נדרש אישור נוסף מצד צוות בית הספר. כמו כן, בכל הרשויות נדרשת הסכמתם של המשתתפים או הוריהם להשתתפות במחקר, ולעיתים נדרשות שתי ההסכמות יחד.

2.1.1 רגולטור לאומי

בשתי רשויות (ניו סאות' ויילס וקווינסלנד) מבין חמש הרשויות שנבחנו בדוח זה, משרד החינוך מעורב במתן אישור לביצוע מחקר. במסגרת משרדי החינוך ברשויות הלאומיות הנ"ל מוגדר גורם ייעודי אשר אחראי לנושא. בניו סאות' ויילס האחראיות על הנושא מופקדת בידי יחידת המחקר, ובקווינסלנד על יחידת שירותי המחקר.

- בניו סאות' ויילס השלב הראשון בתהליך ההסכמה הוא בחינת בקשת המחקר על ידי מחלקת החינוך בממשלת המדינה. מחלקה זו מופקדת על בחינה ואישור או דחייה של הבקשות.
- בקווינסלנד ובסארי מעורבות הרגולטור הלאומי מוגבלת למקרים מסוימים: בקווינסלנד כאשר המחקרים עוסקים בנושאים רגישים, כאשר נדרש מידע ממחלקת החינוך שאינו נחלת הכלל, וכאשר המחקר רחב היקף. בסארי נדרש אישור ברמה לאומית רק אם המחקר כולל איסוף מידע הנוגע לניהול ומימון בית הספר.⁶

2.1.2 רשות מקומית

בשלוש מתוך חמש הרשויות שנסקרו בדוח זה, מופקד גורם בשלטון המקומי על טיפול בפעילות המחקר בבית הספר: במחוזות בתי הספר ניו יורק קלגרי וסארי מעורבת הרשות המקומית בתהליכי הבחינה והאישור או הדחייה של בקשות המחקר בבתי ספר. במסגרת משרדי החינוך ברשויות המקומיות האלו מוגדר גורם ייעודי אשר אחראי לנושא. במדינת קווינסלנד המעורבות רלוונטית למקרים שבהם המחקר אינו עוסק בנושא רגיש ומוגבל לבית הספר במחוז מסוים.

5 כמצוין במדיניות למחקר בבתי ספר במחוז (Surrey School District, 2012e).

6 לאורך השנה משרד החינוך אוסף ומנתח מידע על תלמידים לטובת ניהול ומימון בתי הספר הציבוריים מתוקף חוק בתי הספר (School Act, 1996) ולטובת מימון חלקי של בתי הספר העצמאיים מתוקף חוק בתי הספר העצמאיים.

2.1.3 הנהגת בית הספר

בכלל הרשויות שנסקרו מעורבת הנהגת בית הספר בתהליך ההסכמה. בכל הרשויות נדרשת הסכמה מצד מנהל או מנהלת בית הספר, ובסארי נוספת מעורבות של מפקח, מפקחת או גורם מוסמך אחר. **בניו סאות' ויילס**, **בסארי**, וב**קלגרי** הפנייה להנהגת בית הספר אפשרית לאחר קבלת אישור מצד הגורם המוסמך בשלטון הלאומי או המקומי. ב**קווינסלנד** בחלק מהמחקרים (כמפורט בסעיפים הקודמים) הפנייה אפשרית לאחר קבלת אישור מצד הרגולטור הלאומי או הרשות המקומית, ובאחרים הנהגת בית הספר היא הגורם הראשון שאליו פונים החוקרים. **בניו יורק** החוקרים מורשים לפנות למנהלי בתי ספר בניסיון לעניינם במחקר לפני קבלת אישור מטעם הרשות המקומית, אך תחילת המחקר מותנה בהסכמת ועד הבחינה המוסדי ברשות המקומית והסכמתו בכתב של מנהל בית הספר.

2.1.4 סגל בית הספר והמורים

במחוז **קלגרי** החוקרים או מנהלי בית הספר מציגים את המחקר לסגל ההוראה אם הנהלת בית הספר מאשרת את הפעילות. אם אנשי הסגל מעוניינים ליטול חלק במחקר או אם הם מעוניינים שתלמידיהם ייטלו בו חלק אזי הם פונים לחוקרים. במחוז **ניו יורק** מצוין כי נדרשת הסכמה ממורים המעורבים בפעילות והם רשאים לסרב לה.

2.1.5 משתתפי המחקר והוריהם

בכלל הרשויות שנסקרו צוין כי נדרשת הסכמה מצד משתתפי המחקר, הוריהם או שניהם יחד. **בניו סאות' ויילס**, ב**קווינסלנד**, וב**קלגרי** צוין כי פנייה זו מבוצעת לאחר שהחוקרים קיבלו אישור לפעילות מטעם הגורם בשלטון המקומי ומטעם גורמים בבית הספר כנדרש בכל רשות, בהתאם לרגולציה הנדרשת למאפייני המחקר. במחוז **קלגרי** לאחר שנתנו אנשי הסגל את הסכמתם, פונה מנהל בית ספר להורים, מוסר להם מידע על המחקר ומזמין אותם ליצור קשר ישירות עם צוות המחקר אם הם מעוניינים כי ילדם ישתתף במחקר. במחוז זה נדרשת הסכמה להשתתפות במחקר גם מהתלמידים וגם מהוריהם.

באופן דומה, **בניו יורק** השתתפותם של תלמידים מותנה בהסכמה מצידם ומצד הוריהם. **בניו סאות' ויילס** החוקרים נדרשים להתייחס ליכולתם המתפתחת של תלמידים להיות מעורבים בהחלטה להשתתף במחקר. אם המחקר מתבצע בהשתתפות ילדים או אנשים צעירים מצופה לעיתים כי הוריהם יתנו לכך את הסכמתם.

2.1.6 ועדות אתיקה

במחוז **קלגרי** נדרש אישור מטעם ועדת אתיקה לפני הפנייה לגורם הרשות המקומית. **בניו סאות' ויילס** וב**סארי** צוין כי אם יש צורך בכך, יידרש אישור של ועדת האתיקה.

2.2 אופי ההסכמה

פרויקט ERIC, אשר נוסד על ידי יוניס"ף בשותפות עם ארגונים בין-לאומיים ואוניברסיטאות מרחבי העולם, עוסק באתיקה במחקר הנוגע לילדים. הארגון רואה בהסכמה מצד הורים, אפוטרופוסים וילדים סוגיית מפתח בניהול מחקר, והיא מתווה את היחסים בין צוות המחקר לנחקרים (Graham, Powell, Anderson, Fitzgerald, & Taylor, 2013).

אופי ההסכמה עשוי להשתנות מרשות לרשות, ואף באותה רשות בהתאם לאופי המחקר. הסעיף להלן סוקר את סוגי הסכמות ברשויות השונות ומתייחס להסכמה פעילה, הסכמה הורית גורפת, והסכמה פסיבית או משתמעת.

- **הסכמה פעילה:** במסגרת הסכמה זו התלמידים, הוריהם או שניהם יחד מאשרים באופן וולונטרי ומוצהר את הסכמתם להשתתף במחקר. הסכמה זו מבוססת על הנגשת מידע רלוונטי להבנת המחקר וכל הכרוך בהשתתפות. במסגרת המידע שנסקר הסכמה זו היא הנפוצה ביותר.
- **הסכמה הורית גורפת:** הסכמה אשר מוגבלת לסוג מחקרים מסוים ומוגבלת בזמן; היא ניתנת על ידי ההורים.
- **הסכמה פסיבית או משתמעת:**⁷ הסכמה מסוג זה מניחה כי ההשתתפות מאושרת אלא אם הוצהר אחרת. במסגרת המידע שנסקר הסכמה מסוג זה נדירה, מוגבלת למחקרים מסוימים או אסורה.

לוח 4: מאפייני ההסכמות הנדרשות מצד המשתתפים ברשויות השונות

הסכמה משתמעת / Opt-out	הסכמה פעילה	רשות
לא מאושרת	נדרשת	קווינסלנד
לא אותר מידע בנושא	נדרשת	קלגרי
נדירה	נפוצה	ניו סאות' ויילס
נדירה	נפוצה	ניו יורק
מתאפשרת במחקרים שאינם מערבים אינטראקציה פרטנית עם ילדים	נדרשת במחקרים המערבים אינטראקציה פרטנית עם ילדים	סארי

מהלוח עולה כי הסכמה למחקר נדרשת בכלל הרשויות אשר נסקרו לטובת דוח זה. במרבית המקרים, הסכמה זו היא הסכמה פעילה.

2.2.1 הסכמה פעילה

כפי שניתן לראות מן הלוח, רוב הרשויות מורות לחוקרים לקבל הסכמה פעילה. מבין חמש הרשויות, שתיים נוקטות בגישה הקפדנית ביותר - קווינסלנד באוסטרליה וקלגרי בקנדה אשר דורשות הסכמה מסוג זה.

בקווינסלנד מוגדר במסגרת התנאים לעריכת מחקר כי נדרשת הסכמה מודעת, ספציפית, עדכנית, וולונטרית ובכתב (Queensland Government, n.d.b). הסכמה זו מבוססת על מתן מידע מספק להבנת המחקר וההשלכות האפשרויות הנוגעות להשתתפות בו. באופן דומה, בניו יורק מחויבים החוקרים להשיג הסכמה מדעת להשתתפות במחקר, ולרוב בכתב, עם החרגות

מועטות⁸ (The New York City Department of Education, 2019c).

בקלגרי נדרשת הסכמה פעילה בכתב, ו**בניו סאות' ויילס** נדרשת הסכמה פעילה ברוב המקרים^{10,9}. **בסארי** הדרישה להסכמה פעילה תקפה עבור מחקרים שבהם מתקיימת אינטראקציה פרטנית עם תלמידים ומסמך האסדה המחוזי מבהיר כי עצם ההרשאה לפנות למעורבים במחקר (מנהלי בית ספר, צוות בית הספר ומשתתפים) אינה התחייבות להשתתפותם במחקר (Surrey school district, 2012b)¹¹.

במסמך התנאים לעריכת מחקר **בקווינסלנד** (Queensland Government, n.d.b) מוגדר כי נדרש לקבל את הסכמת המשתתפים אם הם בוגרים (בני 18 ומעלה)¹². אם המשתתפים צעירים מגיל 18, או שאינם כשירים לתת הסכמה יש לפנות ולקבל גם את הסכמת הוריהם¹³ (Queensland Government, n.d.a). אם המחקר כולל יותר מאוכלוסיית נחקרים אחת (לדוגמה, מורים ותלמידים) יש להכין טופסי מידע מותאמים לכל קבוצה ולנסחם באופן התואם את מאפייני המשתתפים (כגון גיל). נוסף על כך, יש לספק טופסי מידע והסכמה ייעודיים למנהלים כ"שומרי סף". גם במקרים שבהם מנהלים אינם משתתפים במחקר עצמו, עליהם מוטלת האחריות וזכות האישור או הדחייה הסופיים לגבי פעילויות המתרחשות בבית ספרם ומערבות תלמידים וצוות הוראה (Queensland Government, n.d.a).

בניו יורק עריכת פעילות מחקרית מחייבת הסכמה מודעת, וולונטרית לחלוטין, ולרוב בכתב. ההסכמה נדרשת מהתלמידים ומהוריהם. הסכמה מצד ההורים מחויבת בחתימתם, אך אינה מחייבת את התלמידים להשתתפות. הסכמה פעילה נדרשת גם מצד המורים לכל פעילות הדורשת את מעורבותם (The New York City Department of Education, 2019c). משמעות הסכמה זו היא כי המשתתפים מבינים את העובדות הקשורות לפעילות המחקר, וגם את ההשלכות הפוטנציאליות להשתתפות במחקר - בהווה ובעתיד. במסגרת בחינת בקשת המחקר נכללת התייחסות ליידוע ולקבלת הסכמה של המועמדים להשתתף במחקר ושל משפחותיהם של התלמידים. בפרט ניתן דגש לנושא זה כאשר מדובר בפעילות מחקר הכרוכה בסיכון כלשהו לילדים המשתתפים.¹⁴

בהנחיות לפעילות המחקר של **ניו יורק** נכללת התייחסות למצבים שבהם ההסכמה שניתנה אינה קבילה: לחץ חברתי להשתתפות, קשיי שפה, קושי פסיכולוגי לבטא כוונה אמיתית, הונאה בהסבר המחקר וחוסר יכולת של המשתתפים להבין את המשמעות המלאה של ההשלכות להשתתפות במחקר. הקווים המנחים למחקר מתייחסים לחשיבות של מניעת הפעלה של מניפולציה או לחץ כלשהו על התלמידים להשתתפות בפעילות. מסיבה זו נאסר על צוות בית הספר לסייע לחוקרים בזיהוי או בגיוס תלמידים למחקר. נוסף על כך, נאסר על הנהלת בית הספר לערוך מחקר עם חברי

8 בניו יורק נכללת התייחסות בפרוטוקול המחקר למצבים שבהם הסכמה הורית אינה דרישה סבירה להגנה על הילדים (לדוגמה כאשר מדובר בילדים במצבי התעללות או הזנחה). בגין פעילות מחקר המיועדת לאוכלוסיית ילדים זו יישקל ויתור על הסכמה מצד הוריהם אם ייקבע מנגנון חלופי להגנה על הילדים אשר ישתתפו במחקר, וכל עוד הוויתור אינו נוגד את החוקים הפדרליים, חוקי המדינה והחוקים המקומיים (Protection of Human Subjects, 2009).

9 בניו יורק הסכמה הורית אינה נדרשת במקרים שבהם מידע לא מזהה נאסף כחלק מתהליך ההוראה. לדוגמה, לפני מבחן ואחריו כאינדיקציה להתערבות בתוכנית הלימודים (The New York City Department of Education, 2019c).

10 בניו סאות' ויילס משרד החינוך בוחן נושאים הקשורים לויתור על הסכמה פעילה, כגון רגישות המחקר, מתודולוגיית המחקר, האם התנגדות של הורים להשתתפות ילדיהם במחקר היא סבירה, מהו הסיכון למשתתפים, כיצד ניתן לשלב את המחקר בתוכניות בית הספר, מידת בגרות המשתתפים, והמידה שבה יכולים המשתתפים במחקר להשפיע עליו ועל תוצאותיו (NSW Government – Department of Education, 2019).

11 חוק ההגנה על המידע הפרטי (Personal information protection act, 2003) חל על בתי ספר עצמאיים והוא מתייחס גם לנושא הסכמה.

12 גיל זה נחשב בוגר דיו למתן הסכמה מסוג זה.

13 גם אם ניתנה הסכמת ההורים יש לקבל את אישור התלמיד ולוודא כי הנושא הוסבר לו והוא מאשר את השתתפותו (בחתימה משותפת על טופס ההסכמה).

14 מידע נוסף לגבי סיכון מופיע בסעיף 3.4 בדוח: המידע הנדרש להסכמה.

צוות אחרים מבית הספר, ונאסר על מורים לערוך מחקר עם תלמידים בכיתותיהם (The New York City Department of Education, 2019c).

בקלגרי נדרשת הסכמה בכתב מצד הורי תלמידים קטינים בעבור כל פעילות מחקר איתם או על אודותיהם.

בניו סאות' ויילס לרוב נדרשת הסכמה וולונטרית ופעילה, המבוססת על הבנת המחקר והשלכותיו האפשריות. הסכמה זו באה לידי ביטוי כהסכמה בכתב. למטרה זו, החוקרים יכולים להשתמש בתבניות שמציע משרד החינוך (NSW Government - Department of Education, 2019), או ליצור טפסים ייעודיים אשר מוגשים למשרד החינוך במסגרת תהליך הבקשה. דוגמה לטופס נכללת בנספח דוגמאות, תבניות ומסמכים.

דוגמה לסעיף הנוגע להסכמה מתוך טופס תבנית של משרד החינוך:
"In giving my consent, I am happy for my child to participate in <project name>".

בסארי נדרשת הסכמה פעילה בכתב עבור מחקרים המערבים אינטראקציה פרטנית עם התלמידים (Surrey school district, 2012b).

2.2.2 הסכמה חלשה או משתמעת

הסכמה הורית גורפת (Standing parental consent)

במאמר העוסק באתיקה במחקר בבתי ספר הוגדרה הסכמה הורית גורפת כמצב שבו ההורים מאצילים את סמכותם לבעלי העניין בבית הספר לקבל החלטה בנוגע להשתתפות ילדם בפעילות מחקר (Felzmann, 2009). במסגרת הדוח הנוכחי נמצאה הרשאה מוגבלת בזמן ובסוגי המחקרים לנושא **בניו סאות' ויילס**. הסכמה כזו מותרת אם המחקר נערך לתועלת הילדים בלבד, תוך כדי שימוש באחד מכלי המחקר הבאים בלבד: תצפית גלויה בכיתות בית הספר, שאלונים אנונימיים או מקודדים עם פוטנציאל זיהוי, ושאלונים על נושאים שאינם כוללים מידע אישי רגיש או מידע הנוגע ליחסים אישיים או יחסים במשפחה. הסכמה זו מאפשרת לילדים להשתתף בפעילות המחקרית בבית הספר, במהלך שנה מסוימת. פעילות המחקר מתקיימת תוך כדי ידוע ההורים ומתן אפשרות לביטול פרטני או גורף של הסכמתם בכל נקודות זמן (opt-out). במקרה של הסכמה גורפת, על החוקרים להיות מודעים לנושא ההסכמה הפסיבית (NSW Government - Department of Education, 2019).

הסכמה פסיבית או משתמעת

הסכמה פסיבית מתייחסת לתהליך שבו מניחים כי ההסכמה ניתנה, אלא אם הובהר אחרת (תהליך Opt-out). **בקווינסלנד** הליך הסכמה משתמע או הליך Opt-out אינו מאושר (Queensland Government, n.d.a). **בניו סאות' ויילס** שימוש בהסכמה פסיבית במחקר אינו נפוץ ודורש אישור מצד גורם אתי אשר בחן את ההשלכות האפשריות של ההליך. באופן דומה, **בניו יורק** הסכמה פסיבית מאושרת במקרים נדירים שבהם אוכלוסיית המחקר גדולה מאוד והיקף איסוף המידע מצומצם. במקרה של הסכמה פסיבית נדרשים ההורים להגיב בכתב רק אם אינם רוצים כי ילדם ישתתף במחקר. במקרה של הסכמה פסיבית נדרש מרווח של 10 ימי עבודה בין חלוקת טופסי המידע לתחילת הפעילות עם תלמידים (The New York City Department of Education, 2019c).

לעומת זאת, **בסארי**, הסכמה מסוג זה נפוצה יותר ורלוונטית למחקרים שבהם לא נכללת אינטראקציה פרטנית עם תלמידים. במחוז זה ההתייחסות היא להסכמה מיוחדת, כלומר על

החוקרים לספק להורי התלמידים מידע מספק ומפורש בנוגע למחקר, אשר יאפשר להם להחליט אם ברצונם לאפשר את השתתפות ילדם (Suerry school district, 2012b).

2.3 המידע הנדרש להסכמה

בחלק זה נתייחס לקטגוריות של מידע הנדרש להסכמה. מידע זה עשוי להיות מועבר לכל הגורמים בתהליך ההסכמה או לחלקם, בהתאם להחלטת כל רשות. המחשה לכך ניתן לראות בנספח דוגמאות למסמכים, הכולל טופסי בקשה לאישור פעילות מחקר וטופסי מידע והסכמה להורים.

לוח 5: קטגוריות של מידע הנדרש להסכמה

קנדה		ארצות הברית	אוסטרליה		הרשות
קלגרי, אלברטה	סארי, קולומביה הבריטית	ניו יורק	קווינסלנד	ניו סאות' ויילס ¹⁵	
מחוז	מחוז	מחוז	מדינה	מדינה	מיקוד
+	+	+	+	+	מידע על צוות המחקר
+	+	+	+	+	מטרת המחקר
+	+	+	+	+	מידע על הפעולות המחקריות המבוקשות להתבצע
+	+	+	+	+	בעלי עניין ומשאבים נדרשים למחקר
+	מוערך על ידי מחלקת המחקר על פי המידע המוצג בבקשת המחקר	+	+	ואסטרטגיות לצמצומו	סיכון פוטנציאלי למשתתפים
+	מוערך על ידי מחלקת המחקר על פי המידע המוצג בבקשת המחקר	+	+	+	תועלות פוטנציאליות מהמחקר
+	+	+	+	+	דרכי הגנת הפרטיות
		+	+	+	אופן תיעוד המידע: תיעוד בכתב או איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט
+	+	+	+	+	בדיקה או אישור הנוגעים לעבודה של צוות המחקר עם ילדים
+	כאשר רלוונטי	+	+	כאשר רלוונטי	אישור ועדת אתיקה
	+	+	+	+	זכות לסרב להשתתף במחקר
+	+	+	+	+	זכות ביטול השתתפות
+	+	+	+	+	מידע למשתתפים

מתוך לוח 5 עולה כי ברשויות השונות נדרש מידע רב לצורך הבטחת הסכמתם המושכלת של הגורמים השונים לפעילות המחקר. מידע זה מתייחס בין השאר למטרת המחקר ולתיאורו, לסיכונים פוטנציאליים למשתתפים ולתועלות אפשריות להם, למידע ולאישורים הנוגעים לצוות החוקרים וכן למידע למשתתפים המבהיר את זכותם לסרב להשתתף במחקר או לבטל את השתתפותם בכל רגע נתון ללא השלכות שליליות בעקבות החלטתם.

15 בניו סאות' ויילס בסיום הפעילות מחויבים החוקרים לספק למחלקת המחקר דוח מחקר (כולל תמצית מנהלים) בפורמט מתאים להפצה.

להלן דגשים בנוגע למידע הנדרש לשם הסכמה לקיום פעילות. המידע בסעיף זה איננו חל בהכרח על כל אחת מהרשויות שנסקרו בדוח.

א. מידע על צוות המחקר:

- מענה לדרישות סף מהצוות, כגון כישורי החוקרים לעריכת מחקר, כשירותם וניסיונם בעבודה עם ילדים וכן היכרותם עם התחום הנחקר.
- פרטי קשר.

ב. מידע על המחקר:

- מטרת המחקר.
- הצעת המחקר, כולל הצגת נושאי המחקר ומטרותיו, סקירת ספרות, מגבלות, התייחסות לתהליכי המחקר, מכשירי מחקר ולוחות זמנים.
- היקף המחקר או המדגם, כגון מספר המחוזות או בתי הספר המשתתפים וכן המספר הכולל של המשתתפים.
- גיוס: קריטריונים לגיוס או לאי גיוס, אופני הפרסום והגיוס, ערכת גיוס משתתפים ושימוש בשפה ברורה וידידותית לקהל היעד.
- סוג או אופי המחקר, כגון מחקר אקדמי, הערכת תוכנית או פרויקט מחקר מוסדי.
- פרטי קשר לפניה או להגשת תלונה.
- התנהלות פנימית של צוות המחקר, כגון רמת הפיקוח והתמיכה בצוות החוקרים מצד הצוות המוביל.
- מידת המענה למאפייני התלמידים, כגון מאפיינים תרבותיים או חברתיים-כלכליים.
- רגישות וסובלנות: ניסוח והתנהלות סובלנית ומכבדת במסמכי המחקר ובפעילות המתוכננת.
- מידת התמיכה שמספק צוות המחקר לאחר סיום המחקר, לדוגמה תהליכי תמיכה בילדים אם יש צורך בכך.
- מעורבות הרגולטור במחקר: הסבר הנוגע למידת מעורבותו של הרגולטור במחקר. בניו יורק לדוגמה יכולים החוקרים לציין כי פעילות המחקר אושרה על ידי הגורם הרגולטורי, אך אין להשתמש בניסוח שממנו משתמע שגורם זה תומך באופן ישיר בפעילות. כמו כן, נאסר על החוקרים לבקש ממנהלים לכתוב מכתבי תמיכה בפעילות המחקר להורים או כל קבוצת יעד אחרת להשתתפות (The New York City Department of Education, 2019c).
- פרסום: התייחסות לערוצי הפצה ופרסום של ממצאי המחקר. לדוגמה מאמרים אקדמאים או סדנאות עבודה.

ג. מעורבות בעלי עניין ומשאבים נדרשים למחקר:

- התייחסות למעורבות מצד אנשי מערכת החינוך (מנהלים, מורים, צוות אדמיניסטרטיבי אנשי מטה וכדומה), משאבי זמן, משאבים פיננסיים ומגבלות הקשורות לשימוש במשאבים. בניו יורק לדוגמה אין הרשאה להשתתף בפעילות מחקר בזמן הוראה, ולכן על צוות המחקר לידע את צוות בתי הספר שהשתתפותו (ראיונות לדוגמה) תהיה בזמן שלא מוגדר כזמן הוראה (The New York City Department of Education, 2019c).

- הצדקת ביצוע המחקר בבית הספר לאור המשאבים הנדרשים והחשש לשיבוש מהלך פעילות תקין.

- פירוט הגופים והשותפים למימון המחקר.

ד. סיכון פוטנציאלי למשתתפים:

- תיאור הסיכון וחומרתו, ולעיתים אסטרטגיות להזימו.

- **בניו יורק** לדוגמה לא ניתן אישור למחקרים הכרוכים בסיכון הגדול בהסתברותו וחומרתו מהסיכון הקיים לתלמידים בחיי היום-יום. נוסף על כך, הסיכון הפוטנציאלי מוערך מול הערך הישיר הצפוי למשתתפים מהמחקר, וחשיבות המידע הכללי הצפוי מממצאי המחקר. סוגי מידע מסוימים נחשבים לרגישים במיוחד, כגון אמונתו הדתית של המשתתף, היסטוריה מינית, הרגלי שימוש בסמים או אלכוהול וכדומה. נוסף על כך, מצוין כי אין לכלול בשאלונים שאלות אשר עלולות לגרום להפללה של המשתתף, גם אם מדובר בשאלון אנונימי (The New York City Department of Education, n.d.). במסגרת בקשת המחקר החוקרים מתבקשים להעריך את מידת הסיכון בפעילות, אם היא רלוונטית לילדים או לקטינים. עליהם לסמן אחת מהאפשרויות הבאות: במחקר סיכון מינימלי, השתתפות במחקר חושפת את המשתתפים לסיכון מעבר למינימלי אך יש בו סיכוי להיטיב ישירות עם המשתתפים, השתתפות במחקר חושפת את המשתתפים לסיכון מעבר למינימלי וללא סיכוי להיטיב ישירות עם המשתתפים - אך עם סיכוי לממצאים הניתנים להיכלל לגבי מצב הנוגע למשתתפים, או אפשרות ולפיה המחקר אינו מתאים לחלופות הקודמות ויש בו הזדמנות להבין, למנוע או להקל על בעיה משמעותית הקשורה לבריאותם או לרווחתם של הילדים (The New York City Department of Education, n.d.).

ה. תועלות פוטנציאליות מהמחקר:

- תיאור התועלות והגורמים הצפויים ליהנות מהם (משתתפי המחקר, מוסדות החינוך, מערכת החינוך, תחום החינוך וכדומה).

ו. הגנת הפרטיות:

- נהלים ואמצעים הנכללים במחקר לטובת הנושא. נושאים שאוזכרו כוללים התייחסות לאיסוף מידע באודיו ובווידיאו, אופן השמדת המידע שנאסף בבוא הזמן, התייחסות לחיסיון המידע המאפשר זיהוי של משתתפים ופרוצדורות להבטחת אנונימיות (אם רלוונטי).

ז. איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט:

- ראו פירוט בסעיף ייעודי במסמך זה.

ח. אישור עבודה עם ילדים:

- לדוגמה, אישור עבודה עם ילדים בקווינסלנד, בדיקת מידע של המשטרה בקלגרי או בדיקת עבר פלילי בסארי. בדיקה מסוג זה קיימת גם בניו יורק (The New York City Department of Education, n.d.).

ט. אישור ועדת אתיקה:

- ברשויות מסוימות אישור זה נדרש כתנאי מקדים להגשת הבקשה לרגולטור.

1. **זכות סירוב להשתתף במחקר וזכות ביטול השתתפות.** הנושא מופנה למשתתפי המחקר ולעיתים אף למנהלי בתי הספר. ברשויות מסוימות מודגש כי לסירוב או לביטול ההשתתפות לא יהיו השלכות שליליות למסרב או למבטל.

י"א. מידע למשתתפים:

- כגון טופסי מידע והסכמה הנדרשים להגשה לבחינת הרגולטור, וכן להעברה לתלמידים ולהוריהם.
- בקווינסלנד לדוגמה, מושם דגש על יידוע ההורים בנושא איסוף מידע הנוגע לנושאי בריאות הנפש או בטיחות, אשר חובה לבצעם באופן המאפשר את זיהוי המשתתפים (Queensland Government, n.d.a).
- ברשויות מסוימות נדרשים החוקרים להציג את אישור הרגולטור לביצוע המחקר בפנייתם להנהלת בית הספר.

2.4 הסתייגויות הרגולטור להסכמה

2.4.1 הנגשת המידע

בניו סאות' ויילס יש להנגיש את המידע בשפה המובנת למשתתפים ולהוריהם (כולל מידע רלוונטי למחקר וטופסי הסכמה). אופי ההנגשה יותאם ליכולות קהל היעד. לדוגמה, הנגשה בשפת אם או בעל פה אם קיים קושי בקריאה (NSW Government – Department of Education, 2019). בניו יורק נכללת הנחיה דומה במסגרת מסמך שאלות ותשובות לחוקרים ומודגש גם הצורך להתאים את המידע לגילו של קהל היעד מבחינת היקף ומורכבות המידע וכן בהירות הניסוח. קיימת ציפייה כי המידע המונגש לתלמידי תיכון וחיטבת הביניים יהיה דומה לזה המונגש להורים, בעוד שהמידע לתלמידי בית הספר היסודי יהיה פשוט יותר (The New York City Department of Education, 2019c).

2.4.2 אשרור ההסכמה

בניו סאות' ויילס מצוין כי כאשר הפרויקטים ארוכי טווח או מורכבים או כאשר המשתתפים פגיעים, ההסכמה להשתתפות נדונה מחדש או מאושרת מדי פעם לאורך הפעילות (NSW Government - Department of Education, 2019).

2.4.3 שינוי הסכמה רגולטורית

בקווינסלנד נכללת במסמך התנאים לקיום המחקר התייחסות גם להפרת תנאי ההסכמה מצד צוות המחקר. הפרה כזו חלה כאשר החוקרים אינם עומדים בתנאים של הסכם המחקר, משנים את תכנון המחקר ללא קבלת אישור ממחלקת החינוך, אינם פועלים בהתאם לאסדרה או לכללים ולנהלים, או כאשר המחקר משבש את פעילות המחלקה או הממשל. כתוצאה מההפרה, מחלקת החינוך עשויה להפסיק את פעילות המחקר או לשנות את תנאי ההסכם לפעילות (Queensland Government, n.d.b).

2.4.4 אישור מוגבל זמן

בכל חמש הרשויות שנסקרו יש התייחסות להגבלה בזמן לפעילות המחקר, כמתואר להלן.¹⁶

16 איתור המידע נעשה באמצעות קריאה של מקורות המידע המצוינים לגבי כל מדינה או מחוז, וכן באמצעות חיפוש ממוקד בעזרת מילות החיפוש Time, Date, Year, Month, Duration, Extension, Continuation.

לוח 6: התייחסות לנושא הזמנים במסגרת פעילות המחקר

הרשות	אוסטרליה		ארצות הברית	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה
אישור מוגבל בזמן	לחוקרים פרק זמן מוגבל לפנות למנהל בית ספר כדי לקבל את אישורם לערוך מחקר במוסד החינוכי (כמפורט לאחר הטבלה)	האישור למחקר ניתן לתקופה של עד חמש שנים	האישור למחקר ניתן לשנה	צוות המחקר מחויב לעדכן את הגורם המאשר אם המחקר אורך מעבר לשנה	האישור למחקר ניתן לשנה קלנדריית שלמה
בקשת הארכה	החוקרים רשאים להגיש בקשה להארכת תקופת המחקר	אם המחקר אורך יותר מחמש שנים יש להגיש בקשה להארכה	החוקרים מחויבים להגיש בקשת הארכה אם המחקר אורך יותר משנה	לא נמצאה התייחסות לנושא במקורות המידע שנסקרו	החוקרים מחויבים להגיש בקשת הארכה אם המחקר אורך יותר משנה
התייחסות למועדים במסגרת בקשת המחקר	החוקרים מתבקשים לציין אבני דרך למחקר (לכל הפחות לגבי ניתוח המידע וסיום המחקר)	תאריכי תחילה וסיום משוערים	החוקרים מתבקשים לתאר תהליכים במחקר ולציין תאריך תחילה משוער	לא מופיע כסעיף נפרד. החוקרים מתבקשים להגיש את הצעת המחקר השלמה	תאריכי תחילה וסיום משוערים לאיסוף המידע, ותאריך משוער להגשת תמצית הממצאים.

כמתואר בלוח 6, בכל הרשויות אשר נסקרו קיימת מגבלת זמן על תקופת המחקר (בין אם בהגדרה או יידוע). בארבע מתוך חמש הרשויות התייחסות היא לשנה קלנדריית, ובחמישית המגבלה היא לחמש שנים. בארבע מתוך חמש הרשויות שנסקרו נמצאה התייחסות לאפשרותם או לחובתם של החוקרים להגיש בקשת הארכה למחקר אם הפעילות חרגה מהיקף הזמן המאושר, ובארבע מתוך חמשת הרשויות נמצאה התייחסות מפורשת ללוחות הזמנים של פעילות המחקר במסגרת הבקשה לאישורו. להלן פירוט של כל מדינה ומחוז שנסקרו (המידע בסעיף זה מתבסס על כמה מקורות: ניו סאות' ויילס: NSW Government - Department of Education, 2019, קווינסלנד: Queensland Government, n.d.a, קלגרי: Calgary Board of Education, 2012, ניו יורק: The New York City Department of Education, 2019c, סארי: Surrey School District, 2012b).

ניו סאות' ויילס (NSW Government – Department of Education, 2019, n.d.b)

- **אישור מוגבל בזמן:** לאחר קבלת האישור מטעם הגורם בממשל או ברשות המקומית לחוקרים מוקצב פרק זמן מוגבל **לפנייה לבתי ספר**. פרק זמן זה הוא התקופה הקצרה מבין האפשרויות: (א) שנה (שנים עשר חודשים); (ב) תקופת האישור שהגדירה ועדת האתיקה; (ג) מועד השלמת הפרויקט כפי שהוגדר בבקשת המחקר.
- **בקשת הארכה:** קיימת אפשרות לחוקרים להגיש בקשת הארכה לתקופת הפנייה למוסד החינוכי, בצירוף אישור ועדת האתיקה של האוניברסיטה לתקופה המבוקשת (כאשר רלוונטי).
- **התייחסות למועדים בבקשת המחקר:** במסגרת הבקשה מתבקשים החוקרים לציין תאריכים לשתי אבני דרך: (א) אבן דרך לאנליזה; (ב) אבן דרך להשלמת המחקר (דוח סופי). לאבן דרך זו החוקרים מתחייבים בהגשת הבקשה. כמו כן החוקרים יכולים לבחור להוסיף אבני דרך.

מלבד אלו, חוקרים במדינה מתבקשים לכלול התייחסות ללוחות הזמנים של המחקר במכתב הפנייה למנהלים.

קווינסלנד (Queensland Government, n.d.d)

- **אישור מוגבל בזמן:** האישור למחקר ניתן לתקופה של עד חמש שנים.
- **בקשת הארכה:** אם המחקר אורך יותר מחמש שנים יש להגיש בקשה להארכה.
- **התייחסות למועדים בבקשת המחקר:** במסגרת הגשת בקשת המחקר יש לציין תאריכי תחילה וסיום משוערים. כמו כן, החוקרים מתבקשים לתאר את התהליכים אשר ינקטו במחקר.

ניו יורק (The New York City Department of Education, 2019c, n.d)

- **אישור מוגבל בזמן:** האישור למחקר ניתן לשנה.
- **בקשת הארכה:** החוקרים מחויבים להגיש בקשת הארכה אם המחקר אורך יותר משנה. במסגרת בקשה זו עליהם לפרט כל שינוי מבקשת המחקר שאושרה, כולל התייחסות ללוחות זמנים, משתתפים שטרם גויסו למחקר, טפסים ששוננו, מכתבים, חומרי מחקר וסיכום ממצאי המחקר עד לזמן הגשת הבקשה להארכה.
- **התייחסות למועדים בבקשת המחקר:** החוקרים מתבקשים לתאר תהליכים במחקר ולציין תאריך תחילה משוער (אם אכן יתקבלו כל האישורים הנדרשים עד מועד זה). ככלל, אישור לפעילות מחקר בתוקף לשנה.

סארי (Surrey School District, 2012b)

- **אישור מוגבל זמן:** צוות המחקר מחויב לעדכן את הגורם המאשר אם המחקר אורך מעבר לשנה.
- **בקשת הארכה:** לא נמצאה התייחסות לנושא במסמכים שנסקרו.
- **התייחסות לזמן בבקשת המחקר:** לא מופיע כסעיף נפרד. החוקרים מתבקשים להגיש את הצעת המחקר השלמה.

קלגרי (Calgary Board of Education, 2019c, n.d)

- **אישור מוגבל בזמן:** בקשת המחקר מאושרת לשנה קלנדרית בלבד.
- **בקשת הארכה:** בתום שנת המחקר המאושרת על החוקר הראשי להגיש דוח התקדמות, והוא יכול להגיש בקשת הארכה או הרחבה למחקר (כל שינוי בצוות המחקר, היקף המחקר או המתודולוגיה יחייב פניה חדשה במסגרת תהליך הבקשה למחקר).
- **התייחסות לזמן בבקשת המחקר:** תאריכי תחילה וסיום משוערים לאיסוף המידע, ותאריך משוער להגשת תמצית הממצאים.

3. הגנת הפרטיות

מידע פרטי הוא מידע או דעה המתייחסים לפרט כלשהו שזהותו גלויה או שניתן לנחשה באופן סביר כתוצאה מהחשיפה. הגדרה זו חלה בין אם המידע או ההשערה מייצגים את האמת, ובין אם הם מתועדים באופן פיזי כלשהו או אחר (Queensland Government, n.d.a). בחלק זה יוצגו סעיפים העוסקים בסוגיית הפרטיות: הנחיות והגבלות כלליות בנושא פרטיות, שימוש במידע פרטי קיים והחרגות לנושא הפרטיות.

לוח 7: הדגשים בנושא הגנת הפרטיות לפי הרשויות

הרשות	אוסטרליה		ארצות הברית	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה ¹⁷
התייחסות כללית	+	+	+	+	+
איסוף נתונים חדש	+	+	+	+	+
שימוש במידע קיים	+	+	+	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	+
חובת דיווח	אם קיים חשש להתעללות, הזנחה או פגיעה עצמית, או פגיעה באחרים בנוגע לילדים	בדומה לניו סאות' ויילס ומורחב למצבים שבהם יש חשד למעורבות בפלילים מצד משתתפים או חשד לכך שהם סובלים מבעיות נפשיות	בדומה לניו סאות' ויילס	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו

מלוח זה עולה כי יש התייחסות להגנה על פרטיות המעורבים במחקר בכלל הרשויות שנכללו. מידע בנושא נסקר בכלל הרשויות לגבי איסוף נתונים חדש ובכולן (מלבד סארי) לגבי שימוש במידע קיים. בניו סאות' ויילס, בקווינסלנד ובניו יורק יש להפר הנחיות הנוגעות לשמירת הפרטיות אם קיים חשש לשלומם של התלמיד או לאחרים בסביבתו.

3.1 הנחיות והגבלות כלליות בנושא הגנת הפרטיות

ברשויות השונות נסקרו הנחיות כלליות הנוגעות לנושא ההגנה על הפרטיות (המידע בסעיף זה מתבסס על כמה מקורות: ניו סאות' ויילס: NSW Government – Department of Education, 2019, קווינסלנד: Queensland Government, n.d.a, קלגרי: Calgary Board of Education, 2012, ניו יורק: The New York City Department of Education, 2019c, סארי: Surrey School District, 2012b). נסקור כמה מהן:

- **שימוש במידע:** בקווינסלנד קיימת הרשאה לשימוש במידע לטובת המחקר בלבד, בניו יורק ובקלגרי על החוקרים לפרט את השימוש המתוכנן במידע.
- **מחקר תואם אסדרה:** בקווינסלנד צוין כי יש לקיים את המחקר בהתאם לאסדרה כללית הנוגעת להגנת הפרטיות, ואסדרה פרטנית הנוגעת למחקר בחינוך. צוות המחקר והמוסד המחקרי מכבדים את פרטיות המשתתפים ואת חיסיון המידע. כמו כן הם מודעים לרגישויות תרבותיות של המשתתפים ומתייחסים אליהן בהתאם. במחוז קלגרי איסוף

17 ההנחיות הנוגעות למחקר הן כלליות, ומשכך מתייחסות גם לסוג זה של מידע. לא נסקר מידע המתייחס באופן ספציפי למידע מוקלט, מצולם או מוסרט.

מידע בבית הספר וביצוע פעילות ניסויית עם אנשים למטרות מחקר חינוכי מתבצעים בהתאם לאסדרה בנושא, ומחייבים התייחסות לשיקולים אתיים וחוקיים הנוגעים למידע רגיש ואישי. במחוז זה מחויבים החוקרים לתעד בכתב את הסכמתם של כל הגורמים המקבלים גישה למידע אישי במסגרת המחקר ולפעול בהתאם לכל ההנחיות החוקיות הנוגעות להתנהלות עם מידע מסוג זה. **בניו סאות' ויילס** על המחקר להתנהל בהתאם לאסדרה כללית הנוגעת להגנה על פרטיות ובכלל זה על רשומות רפואיות, וכן לפעול לפי הקווים המנחים לניהול מחקר בבתי ספר.

- **אחסון, גישה והשמדה: בקווינסלנד** פעילות המחקר מחויבת להתנהל בהתאם לנהלים ברורים בנושא אופן אחסון המידע, מערך הרשאות גישה אליו, והשמדתו בתום השימוש. מידע בנוגע למחקר, ובפרט מידע אישי, אינו מאוחסן או מועבר מחוץ לאוסטרליה ללא אישור בכתב ממחלקת החינוך, משתתפי המחקר או הוריהם.

בקלגרי על החוקרים לאחסן את המידע הגולמי והמידע המאפשר זיהוי אישי בקנדה, ואחסון של מידע דיגיטלי צריך להתבצע באמצעות שרתים קנדיים. בקווים המנחים לחוקרים **בניו יורק** מוגדר כי לחוקרים יש מחויבות אתית להגן על פרטיותם של המשתתפים ועל חסיון המידע עליהם. מסמך שאלות ותשובות לחוקרים במחוז זה מתייחס להליכים הנוגעים למידע, כולל תוכנית אבטחת מידע וגריטת מידע. במסגרת תוכנית אבטחת המידע של פעילות המחקר יש להתייחס לתהליכים ולאמצעים בנושא שמירה על המידע (פיזי וטכנולוגי). במסגרת תוכנית גריטת המידע יש להתייחס למועד ולאופן השמדת המידע.

באסדרה של מחוז **סארי** בנוגע למחקר בבית הספר מצוין כי בעת בחינת בקשת המחקר, ייבדקו הגורמים האחראים על כך האם ניתנה התייחסות מספקת לחיסיון ולאנונימיות המידע, כולל התייחסות לאחסון המידע ולהשמדתו. **בניו סאות' ויילס** על החוקרים לציין בבירור בהצעת המחקר את הנהלים הנוגעים לאחסון, גישה והשמדת המידע.

- **התנהלות הגורם הרגולטורי: בקווינסלנד** מחויבים החוקרים בשיתוף פעולה מלא עם מחלקת החינוך כדי לאפשר תגובה לפניות לגישה או תיקון מידע אישי במסמך, או לצורך תגובה לתלונות הנוגעות לפרטיות.

- **חשיפת המידע: בקווינסלנד** חשיפת המידע מחייבת אישור בכתב מטעם מחלקת החינוך, ולצורך חשיפה של זהות התלמידים נדרש אישור בכתב מטעמם. התנהלות אחרת תתבצע אם תתקיים דרישה חוקית לנושא. החוקרים מחויבים לעדכן את מחלקת החינוך אם קיימת כל הפרה בנושא המידע האישי. **בקלגרי** נדרש אישור של המפקח על החדשנות הלימודית בוועד החינוך של המחוז במחקרים שעורכים עובדי המחוז, סוכנויות חיצוניות, סגל או סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה. הכוונה היא למחקרים המערבים איסוף מידע ישירות מתלמידים, הורים או צוות, ויש להם פוטנציאל להצגה או לפרסום.

- **שימוש עתידי בנתונים ובמצאים של המחקר: בקווינסלנד** שימוש זה מותנה ביידוע ובהסכמה של המשתתפים או הוריהם.

- **תכולה: במחוז קלגרי** ההנחיות לחוקרים בנוגע לחיסיון מידע מתייחסות למידע הנוגע לוועד החינוך של המחוז, בתי הספר במחוז, מורים, צוות אדמיניסטרטיבי, הורים ותלמידים. זיהוי המשתתפים במחוז מותר אם ניתנה הסכמתם בטופס ההסכמה למחקר. במדינת **ניו סאות' ויילס** נדרשת הגנה על פרטיות ועל זהות המשתתפים, הכוללת התייחסות לאפשרות זיהוי בית הספר שבו נערכה הפעילות.

3.2 הגנת הפרטיות בהתייחס לאיסוף נתונים חדש

בניו סאות' ויילס ובסארי על החוקרים להתייחס לנושא הפרטיות במסגרת הצעת המחקר, ולכלול גם התייחסות לאחסון המידע. נוסף על כך, האסדרה **בסארי** קובעת כי יש להגדיר תנאים מספקים לשמירה על סודיות ועל אנונימיות, וכן להתייחס לאופן מחיקת המידע בבוא הזמן (Surrey School District, 2012b). **בניו סאות' ויילס** על החוקרים לכלול פירוט בנהלי המחקר לגבי גישה והפצה של מידע (NSW Government – Department of Education, 2019).

בניו יורק, נדרשים החוקרים להתייחס לנושא הפרטיות בבקשה למחקר. לדוגמה, עליהם לפרט את אופן האיסוף, האחסון והשמירה של מידע ביולוגי או ביומטרי אם הוא נכלל במחקר (The New York City Department of Education, n.d.). נוסף על כך, במסגרת המידע המועבר למשתתפים פוטנציאלים יש להתייחס גם לנושא אבטחת מידע, השמדת המידע ואחסונו, והחוקרים מחויבים לשמור את המידע למשך שלוש שנים לפחות. יתר על כן עליהם להתייחס לנהלים המתוכננים לשמירה על אנונימיות המשתתפים (אם רלוונטי), לציין האם למישהו (מלבד צוות המחקר) תהיה גישה למידע ואם כן - לאיזו מטרה. טופסי ההסכמה למשתתפים צריכים לכלול התייחסות ואישור מפורש לשימוש במידע בידי גורמים נוספים לצוות המחקר, אם מתוכנן שימוש מעין זה. מעבר לכך, בטופסי ההסכמה יש לפרט באילו נסיבות מידע אישי הנאסף על משתתפים יהיה מחוץ לשליטת החוקרים. כמו כן, קיים איסור או קיימות הגבלות על איסוף מידע רפואי (המתייחס לבריאות פיזית או נפשית). נאסר לאסוף דגימות פיזיות או מידע כמו רוק, דם, נתוני דופק, לחץ דם, נתוני גובה ומשקל, וכן נאסר על החוקרים להשתמש בשאלונים הנוגעים להפרעות נפשיות או התנהגותיות כגון דכאון, חרדה, הפרעת קשב ונטיות התאבדות (The New York City Department of Education, 2019c).

בקווינסלנד נדרשים החוקרים לכלול מידע הנוגע להגנה על פרטיות במסגרת טופסי המידע למשתתפים ולהורים. נוסף על כך, עליהם ליידע אם המידע יאוחסן מחוץ למדינה והאם הוא צפוי לשמש למחקר עתידי (Queensland Government, n.d.a).

במסמך שאלות ותשובות לחוקרים **בניו יורק** מתייחסים לאיסוף מידע פרטי רגיש, כגון אמונתם הדתית של תלמידים, מידע הקשור להיסטוריה מינית, הרגלי שתייה ושימוש בסמים, כאל סיכון הכרוך בפעילות המחקר. החשש הוא כי איסוף מידע מסוג זה טומן בחובו סיכון פסיכולוגי למשתתפים כגון מבוכה או דאגה, סיכון פיננסי אשר יכול לבוא לידי ביטוי בהסתברות לתעסוקה וביטוח, סיכון חברתי כדוגמת פגיעה במוניטין, סיכון להפרת סודיות וסיכונים הקשורים להפרת פרטיות או אנונימיות המשתתפים. במחוז זה קיים איסור לכלול במחקר שאלות אשר עשויות להפיל את המשתתפים (גם כאשר מדובר בשאלונים אנונימיים). כחלק מההתנהלות הקשורה לנושא, נאסר על מנהלים להעביר מידע לחוקרים המופקדים על כלל איסוף המידע (The New York City Department of Education, 2019c).

החוקרים מחויבים ליידע את המשתתפים (במסגרת המידע המועבר לטובת הסכמה מודעת) בכל מצב שבו חיסיון המידע הנוגע למשתתפים במחקר הוא מחוץ לשליטתם. נוסף על כך, נדרשים החוקרים לכלול בטופסי ההסכמה להורים ולתלמידים סעיפים ספציפיים המאשרים או לא מאשרים פנייה לקבלת מידע מזהה על תלמידים ממחלקת החינוך, לבדיקה או להעסקה של עבודות תלמידים ולשימוש במידע מעבר לצוות המחקר (אם הדבר רלוונטי) (The New York City Department of Education, 2019c).

בקלגרי מתבקשים החוקרים להתייחס לנושא במסגרת בקשת המחקר (Calgary Board of Education, 2019d):

- עליהם לפרט בהצעת המחקר איזה מידע נדרש לאיסוף מהתלמידים ומהי ההצדקה לאיסוף מידע מזהה של תלמידים.

- עליהם למנות מיהם המשתמשים במידע ומהי מטרת השימוש.
- עליהם לפרט מהם אמצעי הבטיחות שיינקטו בהקשר של המידע הנאסף, כולל תהליכים ובקורות, על מנת לוודא את חיסיון המידע (לדוגמה, אמצעי אבטחת מחשבים והרשאות גישה למידע).
- עליהם להגדיר מהי תקופת הזמן הצפויה לשמירת המידע ולשימוש בו.
- עליהם להגדיר מתי צפויה מחיקה של מזהים אישיים ומהם התהליכים שיינקטו לשם כך.

3.3 הגנת הפרטיות בשימוש במידע קיים

בניו סאות' ויילס כאשר החוקרים מעוניינים להשתמש במידע הקיים במשרד החינוך לצורכי מחקר,¹⁸ ומידע זה מאפשר זיהוי אישי, נדרשת הסכמה ישירה של הנחקרים שעליהם נאסף המידע (NSW Government – Department of Education, 2019). מידע אגרגטיבי יימסר רק אם אינו מאפשר זיהוי פרטני של תלמידים, אם הוא תקף ורלוונטי, ואם הוא באיכות סבירה.

נוהל דומה מתקיים גם ב**קווינסלנד** שבה נדרשת הסכמת התלמיד, הוריו או הסכמת שניהם יחד לשימוש במידע אישי הקיים במחלקת החינוך לטובת מחקר. החרגה לכך היא נדירה ודורשת את אישור מנכ"ל מחלקת החינוך וקיום מצרפי של התנאים הבאים: המחקר הוא לטובת הציבור, המידע אינו מאפשר זיהוי פרטני של האנשים שהשתתפו בו, לא מעשי לקבל את הסכמתם המפורשת או המשתמעת של כלל האנשים שלהם נוגע המידע, ומנכ"ל המחלקה בטוח במידה סבירה כי המידע לא יועבר לגורמים שאינם מורשים (Queensland Government, n.d.a).

ב**קלגרי** נאסר על ועד החינוך להעביר לחוקרים עצמאיים מידע אישי או רישומי תלמיד, אלא אם ניתנה הרשאה מצד תלמידים שגילם 18 ומעלה (Calgary Board of Education, 2019c). באופן דומה, **בניו יורק** נדרשת הסכמת הורים בכתב לשם קבלת מידע מזוהה קיים על תלמידים (The New York City Department of Education, 2019c).

3.4 חובת הדיווח - החרגות לשמירה על פרטיות המשתתפים

בניו סאות' ויילס חריגה משמירה על פרטיות נדרשת מהחוקרים אם יש חשש להתעללות, הזנחה, פגיעה עצמית או פגיעה באחרים בנוגע לילדים. במצבים כאלו על החוקרים לדווח על המקרה למנהל או למנהלת המוסד החינוכי (NSW Government – Department of Education, 2019). החרגה דומה חלה גם על חוקרים **בניו יורק** המחויבים לדווח על כך לרשויות המתאימות (The New York City Department of Education, 2019c), וב**קווינסלנד** שבה חובת הדיווח מורחבת גם למקרים שבהם יש חשש כי התלמידים מעורבים בפעילות פלילית או סובלים מבעיות נפשיות (Queensland Government, n.d.b). בטופסי ההסכמה למשתתפים ולהוריהם **בניו סאות' ויילס** יש לכלול התייחסות לכך, באופן התואם את הדוגמה לחוקרים:

“All of your survey and interview responses are strictly confidential, with the following exception: the researcher is required by law to report suspicion of harm to you, to children, or to others to the appropriate authorities”.

4. איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט

במסגרת המידע שנסקר נמצאה בניו סאות' ויילס, בקווינסלנד ובניו יורק התייחסות מפורשת למידע מוקלט, מצולם או מוסרט. בקלגרי ובסארי נמצאה התייחסות כללית לנושאים המפורטים בסעיף להלן.

לוח 8: הדגשים בנוגע לאיסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט לפי הרשויות

הרשות	אוסטרליה		ארצות הברית	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה
מיקוד	מדינה	מדינה	מחוז	מחוז	מחוז
התייחסות כללית	בקווים המנחים לניהול מחקר מודגשת החשיבות של שמירה על אנונימיות ועל פרטיות המשתתפים	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	אישור לאיסוף מידע מסוג זה ניתן לעיתים נדירות, ולא מאושר צילום או צילום וידיאו של ילדים ותלמידים	איסוף מידע מסוג זה נכלל בהגדרת פעילויות המחקר במחוז	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו
יידוע והסכמה	טופס הסכמה לדוגמה כולל התייחסות והסכמה מפורשת	נדרשים יידוע והסכמה לאיסוף ולשימוש במידע מסוג זה. הסכמה מפורשת בטופס נפרד נדרשת לשימוש פומבי במידע	נדרשת התייחסות לנושא והסכמה מפורשת של הנחקרים בטופס ההסכמה	במסגרת המידע שנסקר נכללה התייחסות כללית לנושא, כמפורט בסעיף ההסכמה של מסמך זה	במסגרת המידע שנסקר נכללה התייחסות כללית לנושא, כמפורט בסעיף ההסכמה של מסמך זה
הגנת הפרטיות ¹⁹	אין לחשוף את זהות המשתתפים	אין לחשוף את זהות המשתתפים. יש לאחסן את המידע באופן מאובטח ולהשמידו בסיום המחקר	יש להגן על פרטיות המשתתפים. יש להתייחס להשמדת המידע במסגרת תוכנית השמדת המידע של המחקר	במסגרת המידע שנסקר נכללה התייחסות כללית לנושא, כמפורט בסעיף הגנת הפרטיות של מסמך זה	במסגרת המידע שנסקר נכללה התייחסות כללית לנושא, כמפורט בסעיף הגנת הפרטיות של מסמך זה
שימוש במידע	תיתכן התייחסות לנושא בטופס ההסכמה	מידע מסוג זה מאושר לשימוש למטרת המחקר בלבד	המשתתפים יכולים לבקש מחיקה של מידע שנאסף לגביהם	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו
התנהלות לגבי תלמידים שלא נתנו את הסכמתם לאיסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	יש לפרט את ההתנהלות כדי לוודא שמידע מסוג זה לא יאסף לגבי תלמידים אלו	חוקרים נדרשים לעבוד עם מורים כדי לתת מענה לתלמידים אלו	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו

מלוח זה עולה כי כלל הרשויות אשר נסקרו לטובת הדוח מתייחסות לנושא איסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט. בניו סאות' ויילס, בניו יורק ובסארי נמצאה התייחסות כללית, למשל כי אישור לאיסוף מסוג זה נדיר (בניו יורק). מלבד זאת, בכלל הרשויות נדרשת התייחסות לאיסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט בטופסי היידוע וההסכמה למשתתפים, וקיימות הנחיות הנוגעות לשמירת הפרטיות בהקשרים אלו. בניו סאות' ויילס, בקווינסלנד ובניו יורק נסקר מידע הנוגע לשימוש במידע זה, ובקווינסלנד ובניו יורק נסקר מידע הנוגע להתנהלות עם תלמידים שלא נתנו את הסכמתם לאיסוף מידע מסוג זה.

בטופס הבקשה למחקר בניו יורק (The New York City Department of Education, n.d) מתבקשים החוקרים להתייחס לנושא זה ולפרט האם פעילות המחקר תכלול הקלטת קול, וידיאו

19 דיון רחב בנושא הגנת הפרטיות מופיע בהמשכו של הדוח בסעיף 4.3. ההתייחסות לנושא בטבלה הזו נועדה להציג דגשים הנוגעים לאיסוף מידע מוקלט, מצולם או מוסרט.

או צילומים של המשתתפים. במסגרת פעילות מחקר נאסר על החוקרים לצלם או להסריט בווידיאו תלמידים או ילדים. אם המחקר כולל תיעוד מסוג זה, על החוקרים לפרט מהן תוכניותיהם (The New York City Department of Education, n.d.).

לוח 9: סוגיות הנוגעות לצילומים, הקלטות קול וצילומי וידיאו במסגרת מחקר

נושא	הקלטת קול	צילומי וידיאו	צילומים
פירוט הפעילויות שבהן יעשה שימוש בתיעוד מסוג זה	+	+	+
פירוט המטרה לתיעוד זה	+	+	+
האם תינתן למשתתפים אפשרות לסקור, לערוך או למחוק את התיעוד?	+	+	+
האם המשתתפים יזוהו במסגרת התיעוד?	+	+	+
אילו אוכלוסיות יכללו בסוג זה של תיעוד?	+	+	+
באילו מכשירים או אמצעים ישתמשו החוקרים כדי ליצור תיעוד זה?	+	-	-
פירוט תהליכי אבטחת המידע	+	-	-

4.1 התייחסות כללית

בניו סאות' ויילס ההתנהלות בהקשר זה כפופה לחוק הפרטיות, חוק הבריאות וכללי ההתנהלות האתית. מידע מסוג זה לא ניתן לאסוף באופן אנונימי, לכן החוקרים נדרשים להקפיד על סודיות המידע (NSW Government – Department of Education, 2019). **בסארי** מצוין כי איסוף מידע מסוג זה נחשב לפעילות מחקרית (Surrey School District, 2012e).

במסמך השאלות והתשובות לחוקרים **בניו יורק** מצוין כי אישור להקלטה דיגיטלית של תלמידים ניתן לעיתים נדירות בלבד, וזאת מתוך חשש לשימוש לרעה בהקלטות אלו (The New York City Department of Education, 2019c).

בבואה להחליט אם לאשר או לדחות איסוף מידע באמצעות צילומי וידיאו, מחלקת החינוך בניו יורק בוחנת כמה שיקולים בפעילות המחקר (The New York City Department of Education, 2019c):

- האם המחקר מתייחס לבעיה מהותית בתחום המחקר החינוכי?
  - האם קיים פוטנציאל לתועלת ישירה למשתתפים?
  - האם המחקר מקדם את המטרות או את היעדים של מחלקת החינוך?
  - האם מידע ויזואלי הכרחי לטובת פיענוח? (לדוגמה בחינת שפת גוף לצורכי מידת קשב)
  - האם איסוף המידע (בצילום, הקלטה או צילום וידיאו) מיתר את הצורך בהתערבות לא רצויה?
  - האם צורת איסוף זו מאפשרת איסוף מידע כולל?
  - האם שימוש בווידיאו נדרש כדי לשחזר מחקר אחר ומשמעותי אשר השתמש באמצעי זה?
- החוקרים נדרשים להגיש פרוטוקול בנושא אשר יכלול התייחסות להיבטים אתיים ותפעוליים (The New York City Department of Education, 2019c).

4.2 ידוע והסכמה

בניו סאות' ויילס הקווים המנחים לקיום מחקר בבתי הספר (NSW Government - Department of Education, 2019) כוללים דוגמאות לטופסי הסכמה להשתתפות במחקר. צוות המחקר יכול להשתמש בדוגמאות האלו, אך הן אינן פורמט מחייב.²⁰

בקווינסלנד חוקרים המתכוונים לאסוף מידע מצולם, מוקלט או מוסרט מחויבים להתייחס לכך בטופסי המידע וההסכמה. אם לטובת המחקר נדרשים החוקרים לאסוף מידע ויזואלי של התלמידים, על החוקרים לקבל את הסכמתם המפורשת של הורי התלמידים, ולעיתים גם מצד המשתתפים, בטופסי ההסכמה (Queensland Government, n.d.a). לצורך פרסום המידע שנאסף בראיונות, בתמונות, בהקלטות שמע ווידאו יש לקבל את הסכמתם של כל אחד מהמשתתפים, הוריהם, מנהל או מנהלת בית הספר על גבי טופס נפרד (Queensland Government, n.d.a).

במסמך השאלות והתשובות לחוקרים בניו יורק מצוין כי אם יש כוונה לאסוף מידע מוקלט או מוסרט נדרשים החוקרים לשלב בטופס ההסכמה סעיף לסימון הרשאה או שלילה. צילום פעילות בכיתה מחייב הסכמה פעילה מצד מורים ותלמידים מעורבים וכן הסכמה הורית. על טופסי הסכמה הורית לנושא לכלול את המידע הבא:

- הצדקת השימוש בוידאו על פני אמצעים אחרים.
- התייחסות לטשטוש זהות המצולמים.
- פירוט התהליכים אשר ייושמו עבור תלמידים שלא נתנו את הסכמתם או שהוריהם לא נתנו את הסכמתם לצילום. יש לדאוג לכך שתלמידים אלו לא יחושו אי נעימות לנוכח היעדרותם מחלק מתהליכי המחקר.
- תהליכים ואמצעים לאבטחת מידע ופירוט שימוש עתידי לצילומים.

4.3 הגנת הפרטיות

מחלקת החינוך בניו יורק מציינת כי על אף שמידע הנאסף בהקלטות וידיאו אינו אנונימי מטבעו, עדיין ניתן לשמור על פרטיות המשתתפים באמצעים שונים, כגון הגבלת הגישה למידע כולו או לחלקים ממנו כגון שמות המשתתפים ובתי הספר שבהם נאסף המידע (The New York City Department of Education, 2019c). בניו סאות' ויילס כוללים הקווים המנחים הנחיה דומה לאי חשיפת זהותם של המשתתפים (NSW Government - Department of Education, 2019). דרישה לאי חשיפת זהות המשתתפים קיימת גם בקווינסלנד, אלא אם מחלקת החינוך במדינה אישרה אחרת (Queensland Government, n.d.a).

נוסף על כך, בקווינסלנד נדרשים החוקרים לפרט בטופסי ההסכמה כיצד תישמר פרטיות המשתתפים בהתייחס לאיסוף מידע מסוג זה. נקבע כי יש לאחסן מידע מסוג זה באופן בטיחותי ולהשמידו בתום המחקר, אלא אם נדרש אחרת לפי חוק או ניתנה רשות מפורשת שלא להשמידו מצד המשתתפים, הורים (במקרה של קטינים) והמחלקה (Queensland Government, n.d.a).

4.4 אופן ניתוח המידע והשימוש בו

החוקרים בניו יורק נדרשים לכלול התייחסות לאופן שבו ינותח מידע מסוג זה וישולב עם מידע הנאסף באמצעים אחרים. כמו כן, על החוקרים לאפשר למשתתפים בוגרים לבחון את המידע שנאסף לגביהם בפורמט קולי או בווידיאו ולמחוק ממנו לבקשתם (The New York City Department of Education, 2019c).

מחלקת החינוך מאפשרת לחוקרים להוסיף מידע הנוגע לאופן השימוש בצילומי וידיאו עד שישה חודשים לאחר סיום איסוף המידע, מתוך הבנה כי ייתכן שלא כל המידע היה ידוע בנקודת הזמן שבה הוגשה הבקשה המקורית. מצב זה דורש אשרור מחדש של הסכמת המשתתפים בהתאם למידע החדש (The New York City Department of Education, 2019c).

בקווים המנחים בקווינסלנד מצוין כי ניתן להשתמש במידע מסוג זה למטרת המחקר בלבד (Queensland Government, n.d.a), והחוקרים במדינה נדרשים לפרט את אופן השימוש בטופסי המידע וההסכמה²¹ (Queensland Government, n.d.b). בדוגמה לטופס הסכמה הנכללת בקווים המנחים של ניו סאות' ויילס נכלל סעיף לאישור פרטני המתייחס לשימוש במידע מסוג זה בדוח המחקר (NSW Government - Department of Education, 2019).

4.5 התנהלות לגבי תלמידים שאינם משתתפים במחקר

בקווינסלנד על החוקרים לפרט אילו גישות יינקטו לגבי משתתפים שלא אישרו לאסוף מידע מסוג זה עליהם, כדי לוודא שלא ייכללו במחקר (Queensland Government, n.d.a).

בניו יורק נדרשים החוקרים לגבש מתווה עם המורים, אשר ייתן מענה הולם לתלמידים שהוריהם לא אישרו לאסוף מידע קולי או מידע בווידיאו לגביהם (The New York City Department of Education, 2019c).

5. תמריצים

תמריץ הנוגע לפעילות המחקר עשוי להיות חיובי או שלילי. להלן ההתייחסות ברשויות השונות.²²

לוח 10: התייחסות לתמריצים לפי רשויות

הרשות	אוסטרליה		ארצות הברית	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה
	מדינה	מדינה	מחוז	מחוז	מחוז
תמריץ חיובי	לא מוצע תמריץ על הסכמה להשתתפות או לעידוד נטילת סיכון מצד המשתתפים. מקובל להציע למשתתפים החוזר הוצאות, וניתן להציע פיצוי מסוים על השקעת הזמן	המדינה אינה תומכת בתמרוץ, אך מאפשרת במקרים מסוימים מתן תמריץ לבית הספר או מתן תמריץ בהיקף נמוך	נאסר על עובדי מערכת החינוך לקבל פיצוי כלשהו בתמורה להשתתפות. ניתן להציע תרומה לבית הספר, מתנות בשווי נמוך לתלמידים ופיצוי להורים על השקעת הזמן	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	נאסר להציע תמריץ או פיצוי לתלמידים, הורים או צוות בעד השתתפות במחקר
תמריץ שלילי	נאסר לכפות או להפעיל לחץ כלשהו על כל המשתתפים במחקר ועל הוריהם לטובת השתתפות במחקר	כדי למנוע הפעלת לחץ על תלמידים, נאסר על מורים לקיים מחקר עם תלמידי כיתותיהם, נאסר על הנהלת בית הספר לקיים מחקר עם הצוות בבית הספר, ונאסר על הצוות לסייע לחוקרים לגייס משתתפים	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	כדי למנוע הפעלת לחץ, לא מאושר קיום מחקר של עובדי מערכת החינוך עם תלמידיהם או צוות מבית ספרם

מלוח זה עולה כי ברוב הרשויות נאסרת או מוגבלת האפשרות להציע תמריץ חיובי, וקיימות הנחיות שמטרתן למנוע תמריץ שלילי.

5.1 תמריץ חיובי

במסגרת אסדרה וקווים מנחים, עשויה רשות מסוימת להתייחס למידה שבה מותר לצוות החוקרים להציע הטבות כלשהן, לבעלי העניין הקשורים לפעילות המחקר.

בקווינסלנד מחלקת החינוך במדינה אינה תומכת בשימוש בתמריצים, ואלו נחשבים כצורה של כפייה (coercion). עם זאת, במקרים שבהם כרוך המחקר בעלות אדמיניסטרטיבית, ניתן להציע **פיצוי לבית הספר**.

מחקר העומד בתנאים מסוימים יכול לכלול אפשרות לתמריץ נמוך לתלמידים או למשתתפים אחרים שאינם שייכים לצוות בית הספר, וזאת לשם הגברת ההשתתפות במחקר ושיפור איכותו. תנאי הסף לכך הם:

- מחקר שהנושא שלו והמתודולוגיה הנכללת בו הם בעלי סיכון נמוך למשתתפים.
- פוטנציאל תועלת משמעותי מממצאי המחקר למשתתפים או לאתרי המחקר.
- סבירות נמוכה כי התמריץ ייצור שוק מחקר המפלה לרעה מחקרים ללא תמריץ.
- התמריץ אינו כספי ואינו ניתן להמרה קלה לכסף, והוא בעל ערך חינוכי או מתואם עם בית הספר (לדוגמה, שובר לחנות ספרים). אפשרות נוספת היא מחקר העוסק בתמריץ בחינוך.

22 בניו סאות' ויילס, הקווים המנחים למחקר בבתי ספר מאוגדים במדריך ששמו "ההצהרה הלאומית בנושא התנהלות אתית במחקר בבני אדם" (National Statement on Ethical Conduct in Human Research; Australian Government, National Health and Medical Research Council, 2007) בניו יורק ההתנהלות בנושא זה מוגדרת ב-NYC Conflicts of Interest Rules (The New York City Department of Education 2019c).

עובדי מחלקת החינוך מורשים לקבל תמריצים העומדים בתקנות עובדי ציבור בנושא עבור השתתפותם במחקר, אך נאסר עליהם לבקש או לעודד הצעה לתמריץ כלשהו (Queensland Government, n.d.a)

בניו סאות' ויילס לא מוצע למשתתפים תמריץ להסכמתם להשתתף במחקר (NSW Government - Department of Education, 2019). מקובל להציע למשתתפים החזר על הוצאותיהם (reimbursing) כגון נסיעות, לינה וחניה. במקרים מסוימים ייתכן כי יוצע פיצוי על השקעת זמן. עם זאת, תשלום שאינו פרופורציונלי להשקעת הזמן, או כל תמריץ אחר אשר עשוי לעודד משתתפים ליטול סיכון, אינו מקובל מבחינה אתית. נוסף על כך, שאיפתו של הרגולטור היא להימנע ממצב שבו חוקרים "מתחרים" על הסכמתם ועל השתתפותם של נבדקים באמצעות הצעת תמריצים.

מעבר לכך, במסגרת החלטות הנוגעות לנושאי החזרים (בין אם למשתתפים עצמם ובין אם לקהילותיהם) יש להתחשב במנהגי הקהילה שבה מתבצע המחקר (Australian Government, National Health and Medical Research Council, 2007).

בניו יורק נאסר על מורים, בעלי תפקידים אחרים בבתי הספר וצוות מחלקת החינוך המחוזית לקבל פיצוי כלשהו (כספי או אחר) בתמורה להשתתפות במחקר. עם זאת, החוקרים יכולים להציע תרומה לבתי הספר, אך לא להתנות אותה בפרמטרים הקשורים לפעילות המחקר (כגון מספר המורים המשתתפים). פטור מנהלים אלו מוענק לעיתים רחוקות ולאחר תהליך ממושך. לחוקרים מותר להציע מתנות למשתתפים, בסכום שאינו עולה על 15 דולר לתלמידי בית ספר יסודי ועד 25 דולר לתלמידי חטיבת ביניים ותיכון. הגבלת הסכום נועדה למנוע מהחוקרים לשדל תלמידים להשתתף במחקר. לחוקרים מותר להציע פיצוי להורים עבור השקעת הזמן שלהם בפעילות המחקר. גובה הסכום נקבע בידי הרשויות ובידי הגורמים האמונים על הרגולציה בנושא זה; שיקול פוטנציאל הכפייה הוא גורם משפיע גם במקרה זה. אם קיימת כוונה להציע למשתתפים פיצוי על השתתפותם, יש לציין זאת בסעיף אקטיבי להסכמה (כלומר, שיש להגיב עליו) בטופס ההשתתפות (The New York City Department of Education 2019c).

בקלגרי אסור להציע תמריץ או פיצוי לתלמידים, להורים או לצוות החינוכי בגין השתתפות במחקר (Calgary Board of Education, 2012, 2019c).

5.2 תמריץ שלילי

הקווים המנחים של **ניו סאות' ויילס** לפעילות מחקר בבתי ספר מיודעים על ידי The National Statement on Ethical Conduct in Human Research. הצהרה זו קובעת כי אין לכפות או להפעיל אמצעי לחץ כלשהו (גלוי או משתמע, כגון במסגרת יחסי מרות) על אדם לטובת השתתפותו במחקר (Australian Government, National Health and Medical Research Council, 2007).

במסגרת מסמך שאלות ותשובות לחוקרים **בניו יורק** מצוין כי קיימת מודעות גבוהה לאפשרות כי יופעל לחץ כלשהו על תלמידים להשתתף במחקר. ההתייחסות אל התלמידים במקרה זה היא כאל הצד הפגיע. המסמך מציין במיוחד גורמים העשויים לנסות ולכפות או לבצע מניפולציה על התלמידים לטובת השתתפותם במחקר. מסיבה זו נאסר על צוות בית הספר לסייע לחוקרים בגיוס משתתפים למחקר. נוסף על כך נאסר על הנהלת בית הספר לקיים מחקר עם אנשי צוות אחרים, ועל מורים נאסר לנהל מחקר עם תלמידים בכיתותיהם (The New York City Department of Education, 2019c).

מסיבה דומה, לא מאושרות **בקלגרי** בקשות מחקר של עובדי מערכת החינוך, המבקשים לקיים מחקר בהשתתפות תלמידים או הצוות בבית ספרם (Calgary Board of Education, 2019c).

6. מחקרי פעולה

ארגון Child Care & Early Education Research Connections מתייחס למחקרי פעולה כאל מחקרים המיועדים לשפר את המצב הקיים, לתת מענה לבעיות וליידע על מדיניות (Child Care & Early Education Research Connections, n.d.). במסגרת המידע שנסקר לטובת הדוח הנוכחי נמצא מידע מועט על הנושא. עם זאת, במסגרת הקוד האתי שהגדיר האיגוד האמריקאי למחקר בחינוך, נוסחו חמישה עקרונות אתים לניהול מחקר: מסוגלות מקצועית של החוקרים; יושרה; אחריות מקצועית, מדעית ואקדמית; כבוד לזכויות אדם, כבודם ושונותם; ואחריות חברתית (American Educational Research Association, 2011).

התנהלות מחקר פעולה

לוח 11: דגשים בנושא התנהלות מחקר פעולה לפי הרשויות

הרשות	אוסטרליה		ארצות הברית	קנדה	
	ניו סאות' ויילס	קווינסלנד	ניו יורק	סארי, קולומביה הבריטית	קלגרי, אלברטה
	מדינה	מדינה	מחוז	מחוז	מחוז
התנהלות	מורים נדרשים לאישור אם המחקר מבוצע במסגרת לימודים אקדמאים	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	מורים מורשים לנהל פעילות מחקר עם תלמידים שאינם בכיתותיהם	לא נמצא מידע במסמכים שנסקרו	המחוז מעודד את עובדיו לערוך מחקרים במסגרת האסדרה הכללית בנושא. אוכלוסיית המחקר מוגבלת כמפורט להלן, ועל העובד להראות כי הפעילות לא תכגע בחובותיו

בניו סאות' ויילס אנשי השדה החינוכי נדרשים לאישור לניהול מחקר בכיתה אם הפעילות מבוצעת כחלק מלימודיהם האקדמאים. אם המחקר אינו נערך במסגרת זו הם מופנים לקווים המנחים בנושא.²³ קווים מנחים אלו מיידעים אותם לגבי סוגיות שונות הקשורות לפעילות מחקר כגון קריטריונים לבחינת בקשה למחקר, ובכללם התועלת הצפויה מהמחקר, ישימותו, המתודולוגיה שעליו הוא מבוסס, עלות, ואתיקה.²⁴ מחלקת החינוך במדינה מציעה למורים המעוניינים בנושא קורס הכשרה: Teachers As Researchers and Practitioners.

בניו יורק מצוין כי על מורים אסור לנהל מחקר עם תלמידים מכיתותיהם, כצעד מונע להפעלת לחץ או מניפולציה על תלמידים להשתתף במחקר. עם זאת, למורים מותר לערוך מחקר עם תלמידים בבתי ספר שאינם מכיתותיהם ועם תלמידים מבתי ספר אחרים (The New York City Department of Education, 2019c).

באסדרה הנוגעת למחקר חינוכי **בקלגרי** מצוין כי קיים עניין לעודד רוח של חקר בקרב מורי המחוז, בד בבד עם היכרות עם האסדרה, קווים מנחים ותהליכים. המחוז מעודד את עובדיו לעסוק במחקר, ובמסגרת האסדרה הוא מעודד ליצור שיתופי פעולה עם סוכנויות חיצוניות וחברי סגל או סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה במטרה לשפר את ההוראה ואת הלמידה במחוז (Calgary).

23 סעיף זה מסתמך על מידע שנמסר מטעם מחלקת המחקר של משרד החינוך במדינת ניו סאות' ויילס שבאוסטרליה, במסגרת התכתבות שנערכה באוגוסט 2019 מול המחברת בנושא.

24 מידע זה נמסר במסגרת התכתבות עם מנהל מחלקת המחקר במשרד החינוך במדינת ניו סאות' ויילס באוגוסט 2019.

Board of Education, 2012). עובדי ועד החינוך של המחוז נכללים בין בעלי העניין המורשים להגיש בקשה לעריכת מחקר בבתי ספר. העובדים יכולים לפנות לוועד החינוך כדי לוודא אם פעילותם הנוגעת לאיסוף מידע מתלמידים ועמיתים מוגדרת כמחקר ודורשת אישור.

כדי להימנע מפגיעה באוטונומיה של מנהל בית הספר ולהימנע מהטיה או אילוץ להשתתפות, לא מאושרות בקשות של צוות חינוכי עם תלמידיהם או עמיתיהם בבית הספר שבו הם עובדים. במסגרת הצעת המחקר על עובד המחוז להראות באופן ברור כי פעילות המחקר לא תפגע בחובותיו האחרות ולא תועדף על פניהן. העובדים מחויבים להתייחס לשיקולים אתיים בהתנהלותם, ונאסר עליהם להשתמש במידע שצברו על תלמידיהם במסגרת המחקר. לדוגמה, נאסר על העובדים לפנות למשתתפים פוטנציאליים באמצעות רשימות התפוצה במייל שלעובדים יש גישה אליהן במסגרת עבודתם (Calgary Board of Education, 2019c).

האסדרה במחוז נועדה לאפשר, בין השאר, הצגה ופרסום של מחקרי פעולה (Calgary Board of Education, 2012).

המידע המוצג בדוח מסתמך על מקורות המידע להלן. נוסף על כך, שולב בדוח מידע מבעלי תפקידים רלוונטיים, אליהם פנתה הכותבת.

כללי

משרד החינוך (2015). [הוראת קבע מס' 0123 - החלפה: הנהלים לפעילות מחקרית במערכת החינוך](#). ירושלים: משרד החינוך.

American Educational Research Association (2011). [Code of ethics](#). *Educational Researcher* 40(3), 145-156.

American Psychological Association. (2016). [Ethical principles of psychologists and code of conduct](#). APA website.

Child Care & Early Education Research Connections (n.d.) [Research glossary](#).

Darling-Hammond, L., Burns, D., Campbell, C., Goodwin, A. L., Hammerness, K., Low, E. L., ... & Zeichner, K. (2017). [Empowered educators: How high-performing systems shape teaching quality around the world](#). NCEE Center on International Education Benchmark & SCOPE.

Felzmann, H. (2009). [Ethical issues in school-based research](#). *Research Ethics Review*, 5(3), 104-109.

Graham, A., Powell, M. A., Anderson, D., Fitzgerald, R., & Taylor, N. J. (2013). *Ethical research involving children*. Florence: UNICEF Office of Research-Innocenti.

Harris, A., & Jones, M. (2017). [Leading in context: Putting international comparisons into perspective](#). *School Leadership and Management, Formerly School Organisation*, 87(5), 431-433.

McLaughlin, C., McIntyre, D., & Black-Hawkins, C. (2006). [Researching teachers, researching schools, researching networks: A review of the literature](#). University of Cambridge.

Schleicher, A. (2018). [Valuing our teachers and raising their status: How communities can help, international summit on the teaching profession](#). Paris: OECD Publishing.

אוסטרליה: כללי

Australian Government (n.d.). [State and territory government](#).

Australian Bureau of Statistics (2020). [Schools: Data on students, staff, schools, rates and ratios for government and non-government schools, for all Australian states and territories](#).

Australian Government – National Health and Medical Research Council (2018). [National statement on ethical conduct in Human Research \(first published at 2007\)](#).

Australian Government, National Health and Medical Research Council (2007). National statement on ethical conduct in human research. Canberra: Commonwealth of Australia, Canberra.

OECD (2013). [Education policy outlook: Australia](#). Paris: OECD publishing.

The Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (2012). [Guidelines for ethical research in Australian indigenous studies](#).

אוסטרליה: מדינת ניו סאות' וויילס

Ellis, N., & Loughland, T. (2016). The challenges of practitioner research: A comparative study of Singapore and NSW. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(2), 8.

NSW Education Standards Authority (n.d.) [Researcher login](#).

NSW Education Standards Authority (2019). Research summary.

NSW Government – Department of Education (2019). [State education research applications process \(SERAP\) – Guidelines 2019](#).

NSW Government – Department of Education (n.d.). [State Education Research Applications Process \(SERAP\)](#).

NSW Government – Department of Education (n.d.b) Research application form.

[Privacy and Personal Information Protection Act 1998](#) (NSW).

The Health Records and Information Privacy Act 2002 (NSW).

אוסטרליה: קווינסלנד

Queensland Government – Department of Education (n.d.a). [Guidelines for conducting research](#).

Queensland Government – Department of Education (n.d.b). [Terms and conditions for conducting research](#).

Queensland Government – Department of Education (n.d.c). [Evidence framework](#).

Queensland Government – Department of Education (n.d.d). [Department of Education - Research application form](#).

Queensland Government (2020). [Applying to conduct research](#).

Queensland Government (2019). [School information: Research, surveys and statistics - Conducting research](#).

Queensland Government (2018a). [Conducting research](#).

ארה"ב: כללי

דטל, י' (7 ביוני 2017). [טעון שיפור: האם עוד ניתן להציל את החינוך בארה"ב?](#) The Marker.

Riser-Kositsky, M. (2019). [Education statistics: Facts about American schools](#). Education Week website.

Campbell, A. T (2004). [State regulation of medical research with children and adolescents: An overview and analysis](#). In M. J. Field & R. E. Behrman (Eds.), *Ethical conduct of clinical research involving children - Institute of Medicine (US), Committee on clinical research involving children*. Washington (DC): National Academies Press (US).

[Protection of Human Subjects, 45 C.F.R. §46.408](#) (2009).

U.S. Department of Education (2017). [Protection of human subjects in research](#).

U.S. Department of Education (2008). [Organization of U.S. Education](#).

ארה"ב: העיר ניו יורק

The New York City Department of Education (n.d.). IRB new protocol submission form (v. 4.5).

The New York City Department of Education (2019a). [DOE Data at a Glance](#).

The New York City Department of Education (2019b). [Doing research in or about New York city public schools](#).

The New York City Department of Education (2019c). [Institutional review board FAQs for researchers](#).

The New York City Department of Education (2019d). [Institutional review board information for principals – Rules for research](#).

קנדה - כללי

CMEC – Council of Ministers of Education, Canada (n.d.) [What is CMEC?](#).

Statistics Canada (2019). Elementary-secondary education survey for Canada, the provinces and territories, 2017/2018.

NCEE – The National Center on Education and the Economy (n.d.). [Canada overview](#).

קנדה: העיר קלגרי

Calgary Board of Education (n.d.). [Application to conduct research](#).

Calgary Board of Education (2019a). [Conducting research](#).

Calgary Board of Education (2019b). [Research application process](#).

Calgary Board of Education (2019c). [Research expectations](#).

Calgary Board of Education (2019d). [Application to conduct research](#).

Calgary Board of Education (2019e). [Application to conduct research](#).

Calgary Board of Education (2012). [Administrative regulation 3032 – Educational research](#).

קנדה - פרובינציית קולומביה הבריטית

[Freedom of Information and Protection of Privacy Act](#) (1998).

[Independent School Act](#) (1996).

[Personal Information Protection Act](#) (2003).

[School Act](#) (1996).

קנדה - מחוז בתי ספר סארי

Surrey School District (n.d.a). [Guidelines for conducting research](#).

Surrey School District (2012b). [Regulation: research in schools](#).

Surrey School District (n.d.c). [Application for permission to conduct research](#).

Surrey School District (n.d.d). [The research & evaluation department at Surrey schools](#).

Surrey School District (2012e). [Policy: research in schools](#).

נספח 1: רקע על הרשויות שנבחרו

בבחינת מידע השוואתי לפי מדינות חשוב לזכור כי כל מדינה היא ייחודית ומאופיינת בפרמטרים שונים (תרבותיים, דמוגרפיים, כלכליים וכדומה). לפיכך, כל מערכת חינוך היא ייחודית ויש מקום לבחון את ההקשר המקומי במסגרת למידה ממערכות חינוך במדינות אחרות. להלן כמה מאפייני רקע של מערכות החינוך הנכללות בדוח זה.

אוסטרליה

אוסטרליה מורכבת משש מדינות ועשר טריטוריות (Australian government, n.d.), ופועלים בה בתי ספר ציבוריים ממשלתיים (שבהם לומדים כ-66% מהתלמידים), בתי ספר קתולים (שבהם לומדים כ-20% מהתלמידים) ובתי ספר עצמאיים (שבהם לומדים כ-14% מהתלמידים) (Australian bureau of statistics, 2020). הפעילות בתחום החינוך מבוזרת במידה רבה לרמת המדינות והטריטוריות (OECD, 2013).

ניו סאות' ויילס, אוסטרליה

במדינת ניו סאות' ויילס פועלים כשליש מבתי הספר האוסטרליים ולומדים בה כ-30% מהתלמידים ביבשת. המידע בדוח מתמקד רובו ככולו בבתי ספר ציבוריים ממשלתיים²⁵ בניו סאות' ויילס, שהם כ-69% מבתי הספר במדינה זו, ובהם לומדים 65% מהתלמידים (Australian bureau of statistics, 2020).

דוח זה מתמקד במחקרים בבתי ספר ציבוריים שאינם מקצועיים (עבור בתי ספר מקצועיים ישנו הליך נפרד לאישור מחקרים). התהליך בבתי הספר הציבוריים (שאינם במסלול מקצועי) מתנהל בהתאם לקווים מנחים²⁶ ובאמצעים מקוונים²⁷. הסקירה הנוכחית מתרכזת בתהליך בבתי הספר הציבוריים.

קווינסלנד, אוסטרליה

במדינת קווינסלנד פעלו בשנת 2018 1,745 בתי ספר, שהם כ-56% מבתי הספר באוסטרליה. בבתי ספר אלו למדו כ-820 אלף תלמידים, שהם כ-67% מסך אוכלוסיית התלמידים במדינה. המידע בדוח זה מתמקד רובו ככולו בבתי ספר ציבוריים ממשלתיים בקווינסלנד, שהם כ-71% מבתי הספר במדינה, ובהם לומדים 67% מהתלמידים (Australian bureau of statistics, 2020).

25 במדינה זו קיימת נוכחות לזרם החינוך הקתולי ולבתי הספר העצמאיים לצד בתי הספר הממשלתיים. מידע נוסף על זרם החינוך הקתולי ניתן למצוא באתר [Catholic Schools NSW](#). מידע נוסף על בתי הספר העצמאיים ניתן למצוא באתר [Empowering independent education](#). הסקירה הנוכחית מתמקדת במחקרים הנערכים בבתי ספר ממשלתיים.

26 הקווים המנחים מפורסמים באתר של [SERAP online](#).

27 התהליך מתנהל באמצעים מקוונים במסגרת [אתר משרד החינוך](#) בניו סאות' ויילס.

פעילות מחקר חינוכית במדינה זו כפופה או מיועדת על ידי שורה של חוקים ותקנות,²⁸ ומחויבת לעמוד בעקרונות המחקר של מחלקת החינוך במדינה. נוסף על אלו, כל אסדרה רלוונטית עשויה להידרש לאישור ועדה אתית (Queensland Government, n.d.b).

אופי תהליך הבחינה והאישור של בקשת מחקר בקווינסלנד מותאם למאפייני המחקר (רגישותו, היקפו, ביסוס על מידע קיים או איסוף מידע חדש). תהליך מילוי הבקשה מתבצע באמצעים מקוונים, והחוקר מתבקש למלא בקשה למחלקת החינוך במדינה. הבקשה מוערכת בהתאם לסטנדרטים לניהול מחקר אתי, קריטריונים להערכה והקווים המנחים למחקר (Queensland Government, 2018a).

במסגרת תהליך בחינת הבקשה ייתכן שיתבקשו החוקרים לספק מידע נוסף או לצרף מכתב מטעם המוסד החוקר המעידים על מודעותם ואישורם לפעילות.

לרוב אורך תהליך הבחינה עד 12 שבועות. בחינת מחקר העוסק בנושאים רגישים עשויה לארוך זמן רב יותר מבקשה מקבילה שנושאה אינם רגישים (Queensland Government, n.d.a). בקשות מחקר למטרות רווח מסחרי, כולל אלו המתמקדות בפעילות שיווק או מחקר שוק, לא יישקלו כלל ולא יקבלו את אישור מחלקת החינוך. החוקרים מחויבים לספק תקציר של ממצאי המחקר למשתתפים,²⁹ לבית הספר ולמחלקת החינוך אשר עשויה לפרסמם. נוסף על כך, החוקרים מתבקשים להעביר למחלקת החינוך כל פרסום הקשור למחקר.

יש הגבלות על פעילות מחקר המתנהלת עם תלמידים. פעילות פרטנית בין חוקר או חוקרת לבין תלמיד או תלמידה לא תאושר. כאשר נדרש ריאיון עם תלמידים יש לקיים אותו בקבוצת תלמידים עם ליווי מורה או איש צוות אחר מטעם בית הספר. אם ריאיון קבוצתי אינו מתאפשר, יש לראיין בנוכחות מורה או איש צוות אחר, או בחלל פתוח ובטוח ואייתם. שינויים במחקר מאושר מחייבים אישור מראש וכן יידוע תלמידים והורים. שינויים מהותיים מחייבים הגשה של בקשת מחקר חדשה (Queensland Government, n.d.a).

ארצות הברית

מערכת החינוך בארצות הברית מבוססת על החוקה הפדרלית, כך שהסמכות והאחריות לתחום מבוזרת במידה רבה למדינות ולרשויות המקומיות, וגם לבתי ספר ומוסדות להשכלה גבוהה (U.S. Department of Education, 2008).³⁰

שלושה סוגי בתי ספר פועלים בארצות הברית: בתי ספר ציבוריים, בתי ספר המופעלים ע"י יזמים, עמותות או חברות למטרת רווח המכונים בתי ספר בשיטת השוברים, ובתי ספר פרטיים. לפי המידע של המרכז הלאומי לנתונים סטטיסטיים בחינוך (NCES) בשנת הלימודים 2015-2016 פעלו בארה"ב כ-133 אלף בתי ספר בכ-13 אלף מחוזות. מתוך בתי הספר כ-68% ציבוריים, כ-26% פרטיים וכ-5% בשיטת השוברים.

28 דוגמאות לחוקים ולתקנות בנושא פעילות מחקר חינוכי:

National Statement on Ethical Conduct in Human Research; NHMRC National Statement on Ethical Conduct in Human Research; Guidelines for Conducting Research; Standards for Ethical Research Practice; Values and Ethics: Guidelines for Ethical Conduct in Aboriginal and Torres Strait Islander Health Research; Code of Conduct for the Queensland Public Service and the Department's Standard of Practice; The Code of School Behavior.

29 אם המשתתפים בגיל המתאים להבין ממצאים אלו.

30 עם זאת, יש לקחת בחשבון כי הפעילות המקומית עשויה להיות מושפעת גם מתקנות פדרליות הקושרות את ההוצאה התקציבית להתנהלות המקומית (דטל, 2017).

מדינת ניו יורק - מחוז בתי הספר ניו יורק

מחוז בתי הספר של העיר ניו יורק במדינת ניו יורק הוא הגדול במדינה ולומדים בו מעל מיליון תלמידים. במחוז פועלים 1,866 בתי ספר, מהם 260 בתי ספר בשיטת השוברים (The New York City Department of Education, 2019a). הדוח הנ"ל מתמקד בפעילות המחקר בבתי ספר ציבוריים. אוכלוסיית התלמידים במערכת זו מגוונת מאוד בהיבטים דמוגרפיים, תרבותיים, מגוון שפות אם ויכולות אקדמיות. כפועל יוצא של הטרוגניות זו מופעלות במחוז תוכניות רבות שמטרתן להציע מענה לצרכים השונים (The New York City Department of Education, 2019c).

בקשה לביצוע מחקר בבתי הספר נבחנת על ידי ועד בחינה מוסדי מטעם מחלקת החינוך של העיר ניו יורק. בוועד חברים בעלי תפקידים ממחלקת החינוך של העיר ניו יורק וחבר חיצוני אחד לפחות. ייעוץ מתקבל מצד בעלי תפקידים מהמחלקה שאינם חברים בוועד, וכן מסוכנויות ממשל אחרות לפי הצורך. תהליך ההגשה מתבצע באופן מקוון והבקשות נבחנות באופן שוטף (The New York City Department of Education, 2019b). הוועד בוחן מעל ל-500 בקשות מחקר בשנה. מחקר למטרות תמיכה במוצר כזה או אחר לא מאושר (The New York City Department of Education, 2019c). הדוח הנוכחי מתמקד בסקירת המידע לחוקרים במסגרת מסמך שאלות ותשובות שמפרסמת מחלקת החינוך בניו יורק. דוגמה למקורות מידע נוספים להרחבה כוללים את המסמכים: [עריכת מחקר בבתי ספר ציבוריים בעיר ניו יורק](#) (The New York City Department of Education, 2019b), ו**מסמך מידע למנהלים** (The New York City Department of Education, 2019d).

קנדה

קנדה מורכבת מעשר פרובינציות ושלוש טריטוריות, ורמת הביזור במערכת החינוך בה גבוהה (NCEE, n.d.). ברמה הלאומית, מועצת שרי החינוך הקנדית היא הגוף הבין-ממשלתי שבו חברים שרי החינוך של הפרובינציות והטריטוריות. מטרת גוף זה היא לשמש פלטפורמה לדינוני מדיניות ופעילות משותפת, וכן לשמש גוף מייצג ביזירה הבין-לאומית (CMEC, n.d.). לצד פעילות זאת, בכל אחת מהפרובינציות והטריטוריות נקבעים קווי מדיניות מרכזיים בתחום החינוך, ומפותחת תוכנית לימודים מקומית. בשנת הלימודים 2017-2018 למדו במדינה כ-5.6 מיליון תלמידים בבתי ספר יסודיים, חטיבות ביניים ותיכונים. כ-92% מהתלמידים למדו בבתי הספר הציבוריים, כ-7.4% למדו בבתי ספר עצמאיים או פרטיים ופחות מאחוז (0.6%) למדו בחינוך ביתי (Statistics Canada, 2019).

פרובינציית אלברטה - מחוז בתי הספר קלגרי

בפרובינציה זו למדו בשנת הלימודים 2017-2018 כ-707 אלף תלמידים, שהם כ-13% מאוכלוסיית התלמידים בקנדה. מרבית התלמידים (94%) למדו בבתי ספר ציבוריים, כ-4% למדו בבתי ספר עצמאיים או פרטיים וכ-2% למדו בחינוך ביתי (Statistics Canada, 2019).

טפסים לבקשת מחקר ממולאים בצורה אלקטרונית ונשלחים למחלקת מחקר ואסטרטגיה בוועד החינוך של מחוז בתי ספר בקלגרי. בחינת הבקשה עשויה לארוך עד שמונה שבועות. יש ארבע תגובות אפשריות להצעה: אישור, אישור מותנה, בקשה לשינוי ודחייה (Calgary Board of Education, 2019b).

בסיום המחקר על החוקרים להעביר לוועד החינוך תמצית מנהלים, והם יכולים ומוזמנים לצרף גם דוח מחקר שלם. התמצית תפורסם לחברי קהילת ועד החינוך, בתוספת פרטי החוקרים כדי לאפשר למתעניינים ליצור קשר ולקבל מידע נוסף (Calgary Board of Education, 2019d).

פרובינציית קולומביה הבריטית - מחוז בתי הספר סארי

בפרובינציה זו למדו בשנת הלימודים 2017-2018 כ-650 אלף תלמידים, שהם כ-12% מאוכלוסיית התלמידים בקנדה. מרבית התלמידים (87% בקירוב) למדו בבתי ספר ציבוריים, כ-13% למדו בבתי ספר עצמאיים או פרטיים וכ-0.3% בלבד למדו בחינוך ביתי (Statistics Canada, 2019).

מחקר בבתי ספר מתנהל בפרובינציה בהתאם לחקיקה המקומית. נוסף על כך, בסמכותם של רשויות מחוזות בתי הספר לקבוע נהלים ותהליכים נוספים להסדרת פעילות המחקר. בפרובינציה קיימת חקיקה נפרדת המסדירה את ההתנהלות בבתי ספר ציבוריים ובבתי ספר עצמאיים או פרטיים. חוק חופש המידע והגנה על פרטיות (Freedom of Information and Protection of Privacy Act, 1998) וחוק בתי הספר (School Act, 1996) מסדיר את הפעילות בנוגע לבתי הספר הציבוריים. חוק ההגנה על מידע אישי (Personal Information Protection Act, 2003) וחוק בתי הספר העצמאיים (Independent School Act, 1996), מתייחסים לפעילות המחקר בבתי הספר העצמאיים. מעבר לכך, בסמכותם של מחוזות בתי הספר להגדיר נהלים ותהליכים נוספים לחוקים ה"ל", אשר מסדירים את הפעילות באזור אשר בסמכותם.³¹

במחוז בתי הספר סארי מורשים הגורמים הבאים לערוך מחקר בבתי ספר: סטודנטים, חברי סגל אקדמיים, מוסדות, סוכנויות, גורמים במגזר השלישי וגורמי ממשל.

החוקרים מחויבים ליידע את מחלקת המחקר והערכה אם תקופת המחקר צפויה לעלות על שנה, אם נצפות תוצאות או השלכות לא רצויות, או אם צפויים שינויים באופי המחקר או בהיקפו.

צוות המחקר מחויב לספק דוח המתאר את הממצאים העיקריים של המחקר למחלקת המחקר וההערכה במחוז, ויתכן ויתבקש לצרף תקציר לשימוש במסמכי המחוז. נוסף על כך, החוקרים מחויבים להעביר את תוצאות המחקר למשתתפים אם הופנתה בקשה בנושא (Surrey school district, n.d.a, 2012b).

נספח 2: דוגמאות, תבניות ומסמכים

טופס בקשה לביצוע מחקר

אלברטה, קנדה - מחוז בתי הספר קלגרי

מחוז בתי הספר קלגרי מפרסם את טופס הבקשה למחקר באתר האינטרנט שלו. הטופס מפורט מאוד ומטרתו לאסוף פרטים על החוקרים, על סוג המחקר, נושא המחקר והמתודולוגיה המשמשת בו, פרטים על המשתתפים במחקר, התמורה הניתנת להם ועוד.

להלן דוגמה מכמה סעיפים בטופס. ניתן לעיין בטופס המלא באתר מחוז בתי ספר קלגרי. ראו: [Calgary Board of Education \(2019e\). Application to conduct research](#)

2 | Research Study

Title: _____	
Approximate time period for data collection: (<i>Important: it may take up to 8 weeks to process this application, with extension for required revisions</i>)	
Preferred start date: _____ (YYYY/MM/DD)	Estimated completion date: _____ (YYYY/MM/DD)
Select the type of proposal for research from the list below (check all that apply):	
☐ Doctoral Dissertation	☐ Institutional Project - Funded
☐ Master's Thesis	☐ Institutional Project - Unfunded
☐ Graduate Research Project	☐ Undergraduate Research Project
☐ Other (please specify): _____	

5 | Brief Summary of the Project

<i>Provide a very succinct summary of the research questions and goals of the proposal. Please seek to do so in under 300 words and using language understandable by a non-specialist.</i>
Research Questions
Research Goals

6 | Research Methodology

<i>Describe the methods and procedures with particular emphasis on the perspective and experience of research participants and any others potentially affected by the research. Provide as much detail as necessary to enable consideration of risks to participants.</i>
<i>Important: cutting and pasting method descriptions from grant proposals, thesis proposals, etc. is normally not sufficient to properly complete the next section. Describe the researcher's role in relation to the study participants and consider how that relationship may affect your methodology.</i>

קולומביה הבריטית, קנדה - מחוז בתי הספר סארי

טופס הבקשה למחקר במחוז בתי הספר בסארי מצומצם יותר מזה של מחוז בתי הספר קלגרי, אך גם הוא כולל פרטים על החוקרים, על סוג המחקר ונושאו, על המשתתפים ומאפייניהם, כלי המחקר ודגשים נוספים. לעיון בטופס ראו:
Surrey School District (n.d.c). [Application for permission to conduct research](#).

אוסטרליה - ניו סאות' וילס

חוקרים המעוניינים להגיש בקשה למחקר יכולים ליצור פרופיל משתמש ולהשתמש בתהליך מקוון שהוגדר לטובת הנושא. ראו:
NSW Education Standards Authority (n.d.) [Researcher login](#).

טופס מידע להורים / מבוגר אחראי

אוסטרליה - מדינת ניו סאות' וויילס

מסמך הקווים המנחים לתהליך הגשת בקשה למחקר כולל בתוכו דוגמאות לטפסים, כולל טופס מידע להורים שילדיהם משתתפים במחקר, המסביר את פרטי המחקר ואת מהלכו (עמ' 19 במסמך) או דוגמה לטופס הסכמה להורים שילדיהם משתתפים במחקר (עמ' 21).

להלן כמה דוגמאות מתוך הטופס. ניתן לעיין במסמך המלא בקישור הבא:

NSW Government – Department of Education (2019). [State education research applications process \(SERAP\) – Guidelines 2019](#).

About the research project

The <name of your organisation> is inviting your child to participate in a research project about <focus of research>.

We want to find out <purpose of research>. This information will be used to <what information will be used for>.

We are asking you and your child if you consent for your child to take part in this project.

What will be involved?

We will visit your child's school <or wherever project will take place> during <specify when>.

At this time your child will <specify what the child will take part in, focus group, survey, interview etc>. It will last no longer than <specify amount of time>.

What if I don't want my child to take part in the consultations/project?

That's OK, it is not compulsory.

Both you and your child have to agree to your child taking part. To let your child's school know that you are happy for your child to participate, please fill out the form attached and return it to your child's school, or to us.

If you and your child decide to take part, you both have the right to withdraw from the project at any time, without having to provide a reason.

נספח 3: חוות דעת מקצועיות

עם סיום כתיבת טיוטת הדוח פונה היוזמה לחוקרים וחוקרות וכן למומחים ולמומחיות בתחום כדי לקבל חוות דעת על הדוח - על הסוגיות שהוא מציף, על הסתייגויות שיכולות לעלות מקריאתו ועל הרלוונטיות שלו למקרה הישראלי. שמות הקוראים והקוראות מופיעים בפתח הדוח. בנספח זה יופיעו ההערות וההארות הרוחביות על הדוח ועל המגמות שהוא מעלה לפי נושאים.

הדוח עוצב בהתאם לצורכי לשכת המדען הראשי והתמקד בקווי אסדרה מוצהרים. לפיכך הותאמה בחירת הרשויות והסוגיות הנבחרות לנושאים אשר בהם מתמקדת הלשכה. לאלו יש להוסיף מסגרת של זמנים, רוחב יריעה מצומצם יחסית ואתגר באיתור מקורות מידע זמינים ואמינים. מטבע הדברים היו סוגיות, היבטים ונושאים הקשורים לאסדרת מחקר בבתי ספר, אשר הדוח לא נגע בהם או שהתייחס אליהם בקצרה. בקריאת חוות הדעת יש להביא בחשבון נקודות אלו.

א. הערות על מתודולוגיית הדוח

אשר לבחירת הרשויות ומידת הייצוג שלהן, מצוין בדוח כי בחירת הרשויות נעשתה בהתאם להגדרות שהובנו יחד עם לשכת המדען. בהנחה שלשכת המדען תרצה לחלץ תובנות רוחב על ההבדלים במדיניות של אסדרת המחקר, יהיה צורך לערוך סקירת מדיניות משווה אשר בה בחירת הרשויות ובחירת הסוגיות תהיה מייצגת ושיטתית.

ב. הערות על בחירת המוקדים והתכנים של הדוח

אשר להתמקדות במדיניות ורגולציה ולא בנעשה בשטח, היתרון של ניתוח מסמכי מדיניות מונגשים הוא בכך שהם מראים מהו הסטנדרט, מהן הציפיות ולעיתים אף מהו האידאל. בכך עושה הדוח שירות לקוראים ומנגיש את המידע הרלוונטי. עם זאת, מיקוד במדיניות לא מגלה על הנעשה בפועל במדינות ובמחוזות ולכן מומלץ לגבות את הדברים בהמשך גם במחקרי שטח.

האסדרה לא מגלה מהם המנגנונים העומדים מאחוריה, ומהם היתרונות או המחיר שהם גובים. אסדרה יכולה להיות טובה, מגינה והגיונית "על הנייר", אך המנגנונים יכולים להיות מקשים או אפילו בלתי אפשרי. נושא האישור של הצעות מחקר, למשל, הוא הכרחי בתהליכי הרגולציה, ואף מובן. עם זאת, אם המנגנון בשטח כולל אדם אחד בלבד שמאשר או דוחה הצעות, אין בכך תועלת, שכן השגת אישור למחקר יכולה לארוך חודשים ואף יותר משנה.

אם לשכת המדען הראשי מעוניינת להקל את התהליכים על החוקרים והחוקרות ועדיין להמשיך ולהגן על הילדים והילדות במערכת החינוך, עליה לחפש את החיבור שבין אסדרה טובה למנגנונים מוצלחים.

ג. הצעות להרחבות נוספות לדוח

הגופים הרגולטיביים: הדוח מציג פעמים רבות ועדות או גופים האמונים על תהליכי האסדרה והפיקוח. הרחבה אפשרית לדוח יכולה לבחון את הפרופיל של בעלי התפקיד בוועדות. למשל, האם מדובר בחוקרים וחוקרות? כמה אנשים מונה כל ועדה? מהם הקריטריונים לבחירתם? נוסף על כך, אפשר להרחיב על דרכי הבדיקה של הרגולטור, האם ההצעה נבדקת בנקודת זמן אחת בלבד או שמא הפיקוח מתמשך ועל צוות המחקר להעביר מידע לרגולטור לאורך המחקר?

גופי המחקר: הדוח מביא מידע כללי על צוותי המחקר הנכנסים לבתי הספר. מידע חשוב שמומלץ להרחיב עליו בהמשך הוא אפיון ומיפוי של הגופים המורשים לערוך מחקרים במערכות החינוך - האם מדובר בכל חוקר או חוקרת? האם אלו גופים מורשים מתוך רשימה מצומצמת? מה בדבר ארגוני המגזר העסקי או הפרטי? מידע כזה יכול היה להיות רלוונטי מאוד בעיקר בפרק התמריצים, שכן תמרוץ מגופים עסקיים אינו שווה ערך לתמרוץ מגופי מחקר או מטה במערכת החינוך.

פרסום המחקר ושמירה על המידע: הדוח עוסק בפרסום ומתמקד בחסיון התלמידים. בהמשך מומלץ להרחיב על סוגיית הבעלות על תוצאות המחקר וסוגיית השימוש בהן. נוסף לאלו מומלץ לבחון בהמשך גם על היתרי השימוש במידע אישי לאחר פרסום, למשל, איך יש להשמיד פרטים מזהים וכיצד צריך לאבטח מידע זה.